

TRÜ NSVLüdu ajaloo kateedre

Feodalismi ajaistu
põhiküsimusi Eesti
kodanlikus ajaloo-
kirjanduses 1920-1934

Diplomitöö

Missik, Jaan

TRÜ NSVLüdu
ajal. kat. nr. 1335.

Novetur 1954

Sissejuhatus

Nõukogude ühiskonna pideva arengu eelduseks on töötajate traditsioonide pidev tõus, ühiskonna nähtuste sügav mõistmine kõige laiemate rahvamasside poolt. Õrtili tähtis on mõista ideoloogilisi küsimusi ja võidelda igasuguse vaenuliku ideoloogia avalduste vastu. Siin suur osa on ajaloo küsimuste õiges mõistmises. Ajaloo küsimuste käsitlemisel on iga klass püüdnud seda saada oma huvide teenistusse. Näiteks mõistnud klasside ideoloogid püüdnud ajaloo teadust kasutada aadli huvideks. Neile arvestusid vastu talurahva ja kodan-

luse ideoloogid. Kodanliku ajaloo teaduse unnamisnõrda ülistav iseloom paljastati omaaegse proletariaadi huvide ust võitlejate poolt.

Võitlus uus ühiskonnakorralduse ehitamiseks ust vajab proletariaat ühiskonna arengut õigesti valgustavat ajaloo teadust. See ajaloo teadus peab seisma materialistliku alusel, peab vaatama ajaloo protsessi sellisena, nagu nad tõepoolest toimuvad, ilma igasuguse võõraliste lisandusteta. Just sellisena ta väljendab proletariaadi huve. Sellisena muutus ajaloo teadus tõeliseks teaduseks alles proletariaadi tekkimisel, proletariaadi huvide väljendava materialistliku teooria alusel.

Töötavad massid on ise oma ajaloo loojad. Kui ajaloo teadus tahab olla tõeline teadus, siis ta ei tohi ühiskonna arengut ajalugu samastada unningate ja võidjate tegu-

dega, riivide vallutajate ja "allu-
tajate" tegevusega, vaid ta peab ul-
nõige käsitlema materiaalse hõve-
de tootjate ajalugu, töörahva hul-
kade ajalugu, rahvaste ajalugu. *

Ajaloomõistumuste valgustami-
sel kodanliku autorite poolt esineb
siis viga, et isiku osatähtsust
on üle hinnatud. Liialt on idealiseeritud üksikuid väepealikesid ja
juhte, kuna masside osatähtsusele on jäetud liiskjärgulise või
vulgi vähem osa. Mõned kodanli-
kud ajaloolased üldse nagu si-
mänaus rahvamass. Suur kind-
musi, mis olid vabaduse ja õig-
luse taotluse autorid, kodanli-
kus ajalooladused nimetatil liht-
salt mässudeks. Näiteks finöö
ühenduse 1343-1345 ühti ajaloo
nimetatil harju mässuks jne.

Käsitleva töö ülesandeks on
näidata kuidas valgustasid ko-
danlikud autorid ühti ajaloo

feodalismi ajastu põhiüksimusi ja
uudas hindab samu üksimusi nõu-
kogu de ajaloolades marksismi-
leninismi seisukohtadelt lähtudes.
Käsolev diplomitöö loomulikul-
t suunda kaarata võivi feodalis-
mi ajastu tähtsamad üksimusi,
vaid püüdnud ainult kolme põhi-
üksimusega, mis on võtnud kõige
tähtsamate pöördajajärundega
õieti ajaloos feodalismi ajastul.

Õsimus probleemina nõu-
taks käsitlusele ustlaste võitlus
sassa ja suandinaavia agressiooni
vastu XIII sajandi algul. Sassa-
-suandinaavia feodaalide rööv-
vallutused Ida-Baltiümis olid
kõige rasumate tagajärgedega sünd-
mustus, ussti rahva ajaloo. Rööv-
vallutajate mu tõi ussti rahvale
beendamatuid kannatusi, enne-
nägematut häda ja viitust.
Rööv vallutajate agressiooni tu-
lenu määras kogu järgneva
enam kui 700 aasta pikuse are-

nemise põhitingimused, vajutades
usti rahva noogu edasisele saatu-
sele mustumatu pitseri päris-
orjuse ja selle igandite edasi ust-
mise näol unni suure sotsia-
listliku Outeobri revolutsioonini.

Teise probleemina tuleb
vaatuse alla liivi sõda (1558-
-1583). Ka see oli suure sündmu-
sena feodalismi pöördol. liivi
sõja tulemusena likvideeriti piis-
uopiriigikuste ja ordualade feo-
daalne villustumus Eesti terri-
tooriumid ja pandi teatud alus
usti rahva territoriaalse ring
poliitilisele ühtsuse kujunemisele
ja loomulikele ühendamisele Ne-
rmaaga. See võru toetus alles
xviii sajandi alguaastail.

Kolmasena probleem hõl-
mab Põhjasõda, mille tule-
museks viidi Eesti ala loomu-
liku ühendusse või liideti Ner-
maaga, millel oli usti rahva edas-
pidisele saatusele määratu suur

tõttus. See vastas nii Eesti kui ka uue rahva elulistele huvidele. Eesti ala võttis uue turuga, lalle kindlustati rahukahus saajandis. Ühine mis soodustas ka hilisemat arengut, sest Eesti rahvusliku kultuur võis nüüd osa saada uue progressiivse kultuuri viljastavast mõjust. Eesti ala ühendamine Venemaaga sai ka sellesse hilisemale uue ja Eesti proletariaadi tiheda võitlusliidu uuenumisele.

Ka uodanliku ajaloos näsitluse seisukoht oli neil kolmel kõige pikemal sõjaperioodil selstatud seisukoht ja need sündmused liidavad saagedamini ja kõige laialdavamalt näsitlust uodanliku ajaloo kirjanduses.

Diplomitöö peab kõige pealt silmas pikemaid üldnäsitlust ja monograafiaid. Kuid nende kõrval tuleb arvestada ka uokku-

surenitud lühiväljavõtted. Viimased näitavad, mida kodanikuajaloolelased on pidanud eriti tähtsaks ning mainimisväärsuks.

Diplomiteo kirjutamisel on kasutatud esuätle artikuleid materjali. Kasutatud on ka võõrkeelsed ega ka tõlmuirandused (näitena balti-saksa, soome jt autorite teid tõlgitud artikkelid ja teid). Välja on jäetud ka uusia algkooli õpiused, mis taotlevad esmajoonis pedagoogilisi sihte, millele on allutatud kõikumised eesmärgid.

Erinevalt tritaatide ja viidete tavalist määrimis viisist numbritega, on kasutatud täheki, sest esialgus puhendas si esinevad joonalaunid viiteid peaaegu kunagi üle ühe viite leheügil, mis pärast numbritega määrimis tundus naljakas.

Tema valikul paistis näevoleva diplomiteo koostamine päris lihtsa ja

urugi ülesandena. Alles vajaliku ma-
terjalide kogumise protsessis ja töö
edasilise areemise käigus avanevad
uud ja suuremad, lõpuks peaaegu üli-
lamatu d rasused. Selgus, et võiks pealt
on tarvis läbi lugeda ja kriitiliselt
läbi teha ka da nautelt üle 1000 lüh-
vulgi mitmesuguseid ülduäsitlusi ja
esimurimusi ning selle lisaks läbi
lehitada hulga suurem kogus tuma-
uohast või talle lähedast kirjandust,
mure hulgas üle 100 biograafilise ar-
tiikli. Endast mõistatavalt tuli uupju-
naud oluomas kõvalisemates ühisi-
mures loobuda uon uuitkemat ana-
lüüsist ja püüda da lähisõnaliste üli-
distustega.

1. Lühike ülevaade
teemakohasest ajalooir-
jandusest 1920-1934.

Enamaja lõpuastalt
Vene maa avaru aialoo te-
dus oli väga nõrgalt arenenud. Koo-
lides ei õpetatud kohaliku ajalugu.
Müi vanima ajaloo kirjatus olid
peamiselt balti-saksa arheoloogid.
Nende püüdis oli näidata, et Bal-
tikumis juba varajast aegadest ela-
tes on arenenud germaanlasi, kes ole-
vat täitnud siin erilist „kultuuri-
missiooni“. Igas arheoloogilise lei-
nad püüdisid leida tõestusi Balti-

maade sidemete kohta Germaani
aladega. Ka tollaajaga ajaloo-
uuringandus oli väga väike mahulis-
selt püüdnud kõrgema ajaloolise ha-
ridusega uurijate naadur, mis oleks
seda suutnud anda ^{teadus} ~~tegeliku~~ pro-
duktiooni. Tsaariraja lõpuaasta-
tel kõrgema hariduse omandanud
estl rahvast ajaloolas oli ei-
nult vähim muund. Nendelt aga ei
ilmunud mingisuguseid teadus-
liku töid peale mõningate alg-
usoli õpikute ja populaarsete vät-
jannete ning artiklite. Maimda
üks siin näitus ajaloolaste
uandidaati jaan Sitsuat, mis mill
midagi jäädava väärtusega ei
andnud eriti ajaloo alal. Ta koos-
tas arheoloogilise uuridi diivi-
berti- ja Kuramaa kohta, kirjutas
ka mõned väikesed teod ajaloo
alalt ja avaldas paar õpikut
usolile.*

Teistelt tsaariraja lõpuaastatel

Estli Biograafiline Lühisoon, Vastu 1926-1929, lk 478

tegevusand teadusliku ettevalmistu-
siga ajaloostest nagu A. Põni'ilt,
G. Nuy'lt, Bauer'ilt ja tiistelt pole
midagi mainimisväärselt päranda-
tud ajaloo teaduses. Üldiselt on pro-
fessionaalsete ajaloolaste hulu väi-
ke tsaariraja lõpuastatel ja re-
madu u^uleitud tsaaririigis uoka-
liku ajaloo alal praegilist rauda-
mist.

Palju enam tegutses ajaloo uuri-
mustega uokanliku perioodi ulsed
ajalooland- arjarmastajad, eriti
pastorid Villem Resman, Johan Köpp,
Johan- Matthias Eisen, A.* Nendest
viljauam oli J. M. Eisen, kuid ta
suure produktiivsusse tõtte liht-
uannatas töötise, mis olis palis-
uandse ja li^{mid} sa sa piimelada teadus-
like töödes. Kuid enam mõju on
avaldanud uokanliku ajaloo tea-
dusele V. Resman (1861-1917), mille
konkptsioonid jätkuvalt hilisemad

õnli Biograafilise ühingu, Tartu 1926-1929

uodanliuud ajaloolased, sest et need
uõige enam sobisid uodanliuule riigi-
uonrale ja selle uona uõimuuandjatele.
Edas oli veel uaa ajalooharantajaid.
Uiljanamais uust uõib lugeda aja-
uinjaniuu Hinrich Prants'i (1858-1932),
uu oma ajaloolisi teadmisi luwitas rah-
ua bulgas ajauijanduse uandu. Te-
malt on tuue uida ajalooalanis kir-
jutusi, mida uüll u saa pãris tea-
dusliuuus teodes pidada, uuid uu
ta on kasutanud uuua laialdalt
uarem uogutud mitmetuuguseid ma-
terjale. Prants uuostas uu "Eesti ua-
nema ajaloo", millel aga ajaloo uõisit-
lus ulatub 1227. aastani.*

Uisoliuuel uijandusloo alan ja pe-
dagoog Mikael Kampmann, uu oma
peatoos "Eesti uijandusloo peajoo-
ped" I ja II uõistles mitmetuuguseid
ajaloo uõisimusi uijanduse arendamise
laustana.**

Prants, H., Eesti uarem ajalugu, Tartu, 1920

Kampmann, M., Eesti kirjandusloo peajooned I, Tartu, 1912

K. M., Eesti kirjandusloo peajooned II, Tartu, 1913

Nend eespool mainitud on iuhalla-
nud ajaloolõllel ja selle tõttu nende
tõõd kannatavad alliumaterjalide
nähes tundmise tõttu. Sellepärast na
nende tõõd on pealiskaudsed ja tunnus-
tavad näaraid sissuostti.

Nüüd tutunne kõigepealt õige
lühidalt nende ametuste, organisati-
oonide ja autoritega, mille tegevuse tu-
lemuseks koostati kodanliku Eesti
ajavakumius 1920-1934 uasoleva dip-
lomiteõõ luma uohard uurimused, üle-
vaated nõi artiklid. Tõõde uuukute-
ma iseloomustamise ja hindamise ja-
tame aga suuremalt jaolt edasine.

Eesti uodanliku perioodil uodu-
maa teadusliku ajaloo uurimise ja ta-
dusliku ajaloo uirjanduse uäljaandmine
koondus Tartu üliuõõle, eripeaks tema
Eesti ja Põhjamaa ajaloo profesuuri
ja dotsenturi, oraltelt na üld-
ajaloo profesuuri ja dotsenturi, muu-
nasteaduse ^{õõ} arheoloogie profesuuri ja
dotsenturi, uirise ajaloo (uiriuõõ),
pedagoogika, õiguse ajaloo ja Eesti uir-

jaandusloo õppepöördude ümber.* Nende teadusliku teo ajaloos alal aga püüdnud esialgu peamiselt balti-rahva teadlaste uurimuste ja teode tõlgitsemisega ja nende kontseptsioonide omausutamisega paljudes uurimustes.

Eesti ajaloo ja ajalooürituste väljastamisega tegelesid mitmesugused organisatsioonid, nagu näiteks Academiae Aialoo Selts, mis asutati 11. märtsil 1920. aastal ja mille liikmed peamiselt Tartu üliõpilaste õppejõud ja üliõpilaste ajaloolased. Selts rääkis oma esimestel kuudel aratada võiks pealt üliõpilaste ajaloo vastu. Selts otsustas hakata väljaandma "Ajalooselt Ajaarisa", mis teostas 1922. aastal.**

Ajaloolaste uurimuste lähendamiseks tegeles ka Eesti Kirjanduse Seltsi Ajaloo teimkond, kuhu ajaloolaste ja ajaloo asjaarmastajate loid seltsi liikmeteks "Eesti Kirjandus". Sama

Eesti Nõukogu, Tartu üliõpil, Tartu, 1929, lk. 188
Eesti Entsiklopedia, Tartu, lk. 674

toimused avaldas ka ajaloo-alasid
eriväljaandeid.

Ka õpetatud Eesti Selts Tartu
Üliuoli juures viljelas ajaloo ühisi-
misi, kuid tema väljaanded on sa-
ra-üheks ja antud teos need välja-
anded pole käsitletud, kuna on jün-
dunud ainult ühtikult materjaliga.

Feodalismi perioodi ajaloo-
uuringustega Eesti ajaloo on tegele-
nud rida uodanliku ajaloolasi. Ko-
dandliku ajaloo uuringute peamist
autoritust, mille ühtikult teid
või artiklid on käsitlevas teos ka-
tatud on: Tartu Üliuoli õppijend
Eesti ja Põhjamaa ajaloo professor
(1919-1929) Arno Rafael Cederberg. Ta
oli paljude teadusliku seltside ja
ühingute tegevliige ning mitmeis üli-
uolides audoctoris. Tema algatu-
sel alustas ilmumist "Ajalooline Aja-
uiri", kus on trükitud ka rida Ceder-
bergi artiklid. Samuti tuli Cederber-
gilt instiituti, Eesti Biograafilise ühisi-
sikon: "uostamikus." Cederbergi järg-

sti Biograafilise ühisi, Tartu, 1926-1929, lk 66

laksus oli Hans Kruus, alghul ajutise õppejõuna ja nõukogu täitjana, siis selle järel erakorralise ning nimilise korralise professorina. Tema sulust on ilmunud nnda ajaloalariid uut ka poliitilise ringa brošüüre ja teid.

Sõja- ja majandusajalool on pööranud erilist tähelepanu. Hendrik Kupp, kes oli alul Eesti ning Põhjalaadi ajaloo alal teaduslikus stipendiaadis Tartu üliõpeli juures ning hiljem täitis õppeülesandeid detundina. Tema ulatuslikumad teosed on monograafilise isinunime „Narva püramm ja laking 1700”^{**}

Sepp on ka uoquteose „Eesti” ühisiliseis osades uirjutanud vastava maauonna ajaloolise ülevaate.^{**}

Tema ajalooalariid artikkelid on ilmunud ^{samuti} „Ajaloolise Ajauingas” ja ajauingas „Eesti Kirjandus”. Nendest antud teoseis uueuohalt tähtsamad on „Põhja-sõja aegne operatsioonid Liivimaal

Sepp, H., Narva püramm ja laking 1700, Tallinn, 1920
Tartumaa, Teatu, 1925
Nõumaa, Teatu, 1926
Setumaa, Teatu, 1928
Pärnumaa, Teatu, 1930

1707. a. lõpul ja 1708. a. alul" ja "Hermann Poorteri kirjastus huvitav lisa-aine Narva püramis ja lähingu uurimises."*

Sõjaajaloo aland ja eriti Põhja-sõja kohta väinad artiklud on sepal ilmunud nel ajakirjas "Sõdur". Sepp oli ka kaasautoriks "Eesti rahva ajaloo" ilmumisel, kus tema kirjutatud on ilvacted linnade ja naubanduse ajaloo kohta ning Põhjasõja sündmuste käsitus.

Alguil üliõpilaseks, siis teadusliku stipendiaadina ja viimases üldajaloo dotsendina - juhul Vasari on käsitletud üldajaloo uus ka kodumaa ajaloo probleem. Ta on aktiivselt osavõtnud mitmesuguste seltside ja ühingute tegevusest, teinud vastood ajalikele. Ka Vasari oli "Eesti rahva ajaloo" kaasautoriks, kus tema kirjutatud on Poola-Reetri valituse aegset Eesti käsit-

Ajalooline Ajakiri, Tartu, 1922, lk. 78.

lwas kõigud. Tema teod aga unami-
mus u püuduta antud teos näitli-
tavat perioodi. *

Tuleb veel mainida ajaloos üli-
õpilast, hiljem teadustunnu stipendiaati
Ewald Blumfeldti, kelle kirjutiisi aja-
loo, bibliograafia ja arhiivinduse alalt
on avaldatud „Ajalooskes Ajaajajes“,
„Eesti Kirjandus“, „Õpetatud Eesti-
seitsi väljaandis“, „Eesti filoloogias ja
ajaloos aastaraamatuis“. Maanoni
kirjeldavais kogutoms „Eesti“ VI
on ta kirjutanud vastavate maanon-
dade ajaloolise ülevaated. **

Eesti ja naabermaade muinas-
teaduse üliõpilane, hiljem sama ala
õppejõud, Hansi Meos, on arheo-
loogiliste uurimuste kõval ussi-
da ajalooalases teid. Ta al-
„Eesti ajaloo“ tegevtoimetaja ja
koostas seha kaardi „Eesti muinase

Eesti Biograafiline Lühikond, Tartu, 1826-1829, lk 363
Saaremaa VI, Tartu, 1824
~~Saaremaa VIII, Tartu 1838~~

iseseisvuse aja lõpul XIII sajandil."*

Feodalismi ajastu ajaloomuutimise teooria ühikuna Eesti ajaloo on tege-
lenud ka väga huvitava üliõpilase
juhataja. Enimist tähelepanu on ta
pööranud XIII sajandi sündmustele
Eesti ajaloo. Liibe oli ka " Eesti rahva
ajaloo" kaasautoriks ja kirjutas selles
muistsel vabadusvõitluse teooria

Tuleb veel mainida asjaarmasta-
jat ajaloolast dr. med. juhataja
on kirjutanud ka muinisi sa-
sa - skandinaavia agressiooni perioo-
di kohta ning samas ka tähtsama
ajaloolise allika läti keele keele
mika kohta. Tema ulatuslikumaid
töid on " Lembitus Wytamas", " Lem-
bitus surm", " Läti keele keele
ka keele", " Lembitu välispoli-
tika". (Tema tööde peamine puu-
dus on see, et ta püüab alati
olla originaalne ja on see oma)

Eesti Biograafilise ühik, Tartu, 1926-1929,
lk 323

Espeel märitud uodan-
liu perioodi autorid on ma-
mised, us tegelise feodalismi
ajaste ajaleo sin vaadeldavate
põhiüksimustega Eesti ajaleos. Nud
uodanliu perioodi ajaleolaud on
omitiid avaldand mitmetu-
tu ajaleoalaste väljakuulutus,
millisid on kantatud ka uas-
oleva teos. Nendest tähtsamast
oli "Ajaleolise Ajaloo", mis aku-
tati Akademiile ajaleo seltsi poolt
1922. aastal. "Ajaleolise ajaloo"
ühendus oli tutvustada luge-
jaid ajaleolise uurimustöö saavu-
tustega. Ajaloo ühendus oli
pöörduda tähtsate ühigile näh-
tustele Eesti ajaleo uurimise ja
ajaleo ühendamise alal ning ühni-
pidada sujuvat teaduslikku se-
prohivõetust.*

Ajaloo ühendus on ära teadud uodanliu

"Ajaleolise Ajaloo", Tartu, 1922, lk. 3.

perioodi ajaloolaste ja arjaarmasta-
jate ajaloosalaste artiklid, ilmunud
ajaloosalaste teoste rühmas, in-
formatsioon ajaloosalaste organisati-
oonide tegevusest, uusimad dokumendid,
teadandus jne. "Ajalooselts Ajaloo" -
pidi olema Eesti noorandliku ajaloo-
teaduse ja ajaloo-teadlaste hääle-
kandjaks.

"Eesti Kirjandus" hakkas ilmu-
ma alates aastast 1908 Eesti Kirjan-
duse seltsi algatusel. Eesti Kirjan-
duse seltsi ajaloo teinud healitse-
selle eest, et "Eesti Kirjandus" ilmub
~~iga~~ regulaarselt ka ajalooalaste
tõi d. Kõige enam on avaldanud omi
tõi d "Eesti Kirjandus" Sepp, Libe,
Luska ja ka teised.

Peale nende eelpool mainitud uude
ajalooalaste ühiste ühiste ajalooalaste, näi-
tus "Tõde", "Õigus", "Lis-
teadusliku ajaloo" jt, millest on
teodud ajalooalaste artiklid ja
mälestisi ajalooalaste teostest,
muid need on absoluutse tähtsusega

ja es teo meidagi uut, juurde ^{probleemide} meid osas.
Üldse võib näsolenas töö
alusel olnud kodanliku perioodi
ajaloos kirjandust oma iseloomult,
käsitleks laadilt ja ulatusest ja o-
lada unne esirühma.

Esitus olus pikema ulatusega
planuritud üldkäsitletud nagu
est. kirjanduse lüh. väljaanne "Ees-
ti ajalugu" I mille I uide fakti-
lised os ilmus 1935. aastal, mis oli
valminud juba varemalt aastatel
ja kelletole on avestatud ka käs-
olevas töös.

Üldkäsitleks laadi oli ka Kirjan-
tus ühingu "Loodus" väljaandul
ilmunud "Eesti rahva ajalugu" mis
oli planuritud kolme kolme uisits
ehu ühiteisümme, vihus. See teo
jätab palju soovida, sest tema kas-
tamisel on kasutatud liialt ühe-
uülgseid allikaid - allikad mis pä-
rnuvad balt. rassa valitsumise
ülemuhtu kuulunud autoritelt ja
uus Baltimaades, seal hulgas ka

Estise püütunud ajaloomõistmused on sihiliselt moonutatud. "Esti rahva ajaloo" üsti rahva põlvkõs liitlasi - venelasi on kujutatud samasuguste vallutajatena kui kaadid rassa - skandinaavia anastafad XIII sajandil. Teos üldiselt kannab populaarteadusliku ilmet, kus kindmused on antud piias jutu taas stiilis.

Teise kirjanduse rühma kuuluwad nooremad üldise ülevaate Eesti ajaloo, nagu V. Ruman "Eesti ajalugu" H. Seppa trikku - teimutatuna 1920 - e aastal.* Selle lühikese ülevaate Eesti ajaloo Riiman oli kirjutanud juba 1903. aastal Ilmuma Rauand H. O. Lindquisti "Üleüldise ajaloo" jaoks. Üldisus veas on Riimanil see, et ta põhiliselt võttis omaes balti - rassa historiograafie seisukoha, mis väisid rahuldada ainult üsti kodan - lert, mitte aga üsti teotavat rah - vast. H. Sepp teimetas selle trikku

muutmatusel mujal. Lisades oma
poolt juurde ainult alapealmine
na toodud sevänamärgused, sellega ta
tattis anda loole ülevaatlisemat
ilmet. Nii v muutnud ta aga anda
vajaliku alajaotusi ega selget periodi-
seeringut.

Siin tuleb nimitada H. Kruusi
lühivi toimetatud entsiklopedilise
ilmuga usuteost - "Eesti. Maa. Rah-
vas. Kultuur", mille ajalooline
ülevaade on kirjutatud H. Lepa
poolt.* Üldiselt on see lähim üle-
vaade Eesti ajaloost ebärrastunud,
võrd tusti vastamiseks sepp pole
orand teha üllaldavalt aruvali-
kut olulise ja ebolulise vahel. Aja-
looliste sündmuste käsitus on
mahult kokkuvõetud, kuid kaal-
juures on siiski antud suurem akt-
rantsi ühisvõtte tähtsusele vale-
juhtumite väi isivõtte kirjeldusele.

Näitus XIII sajandi sündmustele

Eesti. Maa; Rahvas. Kultuur, Tartu, 1926

on antud samapalju ruumi kui
piisupp alluti isiku ja tegevuse
iseloomustamiseks.

Kokkuvõtteks on käsitletud ka
ajaloosündmusi "Eesti eestriiklopu-
da" II raamas. Siin artikli "Eesti"
ajaloolise osa on kirjutanud Kruus,
milles ajalookäsitlus algab ~~1558~~ ¹⁷⁰⁰ sajandiga
~~ajaga~~ ja ulatub uuesti loomuliku
miseni. *

Kolmanda rühmana võiks nime-
tada monograafilisi teoseid.
Nüüd ainult kahe puudutavad käsi-
oleva teose käsitletavat perioodi.
Nud on H. Kruusi "Nene - liivi sõda",
mista esimeselt näguse oli uodan-
liku ajalooladuse tunnustatud,
dateerib Nene - liivi sõda aasta-
le 1558 - 1561. **

Tuus on H. Kruusi doktoridisse-
latsiooni "Nava lahis ja piiramine
1700", millest oli juttu juba es-
pool.

Eesti eestriiklopu da II, Tartu, 1933, lk. 634-671
Kruus, H., Nene - liivi sõda (1558-1561), Tartu, 1924

Nähtavaks võib nimetada Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumõistmise teinud ja Tartu üliõpeli geograafia ualimite ühine väljaandud ilmuvad maavõrdline koguteoste sarja "Eesti" I-VI, mille ajaloosi osi on ka antud tees ilmas putud. * Samuti on teinud samalaadse leuakirje, kuid ualdis ilmuud koguteoste "Tartu" ja "Viimaa" ajaloosi osadega. **

Nähtavaks võib siin mõnevõrra pikemat tutvustamist geograafilise kogumise teatmises "Eesti Biograafilise leuikoni." Biograafilise leuikoni mõtte algatajaks oli professor Cederberg 1920.a. ja selle koostamiseks anti 1923.a. Aaadumilise ajaloosi üliõpilane koostajaks nimede registri leuikoni koostamiseks. Biograafilise leuikoni peeti andma teadusliku ajaloosi koostamiseks kogumise, ajaloosi esinevate inimeste elulood ja hinnanguid alates XIII sajandist. Elulood ualimite leuikoni sõltub sellest, millist osa ual tähtsust omas siin Eesti maa ning rahva

Peale espool lu. 18 ja 20 uüdatud maavõrdline koguteoste uulduub siia sarja uue "Nalgamaa", koguteoste I osana, Tartu, 1922
 "Viimaa", Tartus, Raubert, 1924
 "Tartu", Tartu, 1926

arvamus, ta tegevkumise ajast ja ka tema
uolka liitavast ^{andmeid} ~~matemaatilist~~. *

Leuvikoni erinud ka balti-saasa,
veue, soome, ja iugri mõne kaugema väis-
maa ajaloolaste, muusikate jt elulood,
kes olid seotud Eestimaaga või väsi-
sio oma töödes Eestise puutuvate väsi-
musi. Leuvikon pidi andma ka hinnas-
gud väsiitavatele väsimustele ja ka
isikute tegevusele. Hinnangud aga leui-
koni puuduvad juba, esinevad ai-
nult väsiinute siindmuste puhul. Ül-
dikus on siiski see, et siindmused on
ainult daturitud ja isikute elulugude
on teodud ainult eluloolised andmed.
Leuvikoni avaldatud elulugude auto-
ritus ole võige saagedamini ulpool
juba vorduvalt mainitud üliuue-
õppijünd uus ka võimeuamaa üliõpi-
land ning teaduslikud stipendiaadid.
Kuid nende hulgas ei puudunud ka balti-
saaslast, mõned soomlast ja iugri
paar ungerlast. Kuid mitte-eritult

besti Biograafiline Leuvikon, Tartu, 1926-1929, lk 16

tõlgitud sellega, et näidatakse tähe-
malt ja hinnata. Kasutatavaks ~~on~~ 1940.a.
ilmunud Eesti biograafide loomise täie-
duskoost, ^{mis} samuti kaunistatud materjal
ammutamiseks.

Kuuldakse arvestades diplomitega
vastavaid artikleid espool mainitud aja-
kirjades.

Kodanliku ajalooväitluse manifest-
lõuna kriitika kasutatavaks vasta-
vaid kohta peamiselt loost "Eesti NSU
ajalugu" kolmes köites" I köidet, * mis
on "Очерки истории СССР". Samuti on
lõuna rõusogude ajaloo teadlaste akadeemia
J. Zuhin ** ja teid, kaaluldas on "Оче-
рки истории Советского СССР" kolmes köites.

Eesti NSU ajalugu, Tallinn, 1955

Zuhin, J., Очерки по исторической географии Советского
России, 1949

Zuhin, J., Основы картографии в исторической географии
Королевского университета в Гейдельберге, Москва, 1955

2. Eestlaste võitlus

XIII n. esimesel poolel saasa-
-skandinaavia agressi-
ooni vastu.

Eestlaste võitlust saasa-skandi-
naavia anarhataatega XIII sajandil on
uäritlenud järgmiste uodanliku aja-
loolane ajavahemikus 1920-1934:
Professor H. Kruus "Eesti ajaloo" I osas,
ja uokuu suurtelt uas "Eesti eetsiuulo-
pudia" II uõites artikli "Eesti" ajaloo-
lises osas, Kusman-Seppe "Eesti ajaloo" ja
drile "Eesti rahva ajaloo" III Peale kell
on XIII sajandi sündumisi louaalaja-
loolisest siinuohest uäritatud uas ma-
uondliku uoguteoste ajaloolises osas
ja uüsimis artiklite näel ajavahemikus

„Ajalooline Ajavisi“, „Eesti Kirjandus“
jt., samuti „Eesti Biograafiline Kuu-
kõnis.“

XIII sajandi esimene pool oli peitoo-
dus, mis entlastel enda kaitses tuli
pidada laumamatuid ja veriseid võit-
lusi maale tunginud sausa-suandi-
raavia rõõvallutajatega.

Nende võitlute väsitajaks ajalo-
kirjanduses peeti erialga kõige mõjuva-
maks ja loovimaks autoriks juba
1517. a. surnud pastor Villem Reimann.
Reimann kutsus reaktiivsele nationalit-
etile kodanlike tunnistuse ja uugu ta-
lignusele vastu võeti töeliselasid.
Ka uus rahvus ja kultuuri suhtes
ta vastuvõetult ning ühlovalt. Ta
püüdis olla eriti orientatsiooniga ja
tegi isegi rõnu balti-saaslike vastu,
tegelikult oli siiski koonnuleppel ren-
dega. Reimanni ülevaade Eesti ajaloo-
ositus eriti kodanlike soovidele ri-
võnd vastavaks, et kodanlike diuta-
tuuri suhtestamise päevil, nagu eelpool
juba mainitud, ilmus su Hindriku lya

toimetusel pealkirja all "Eesti ajalugu" 1920. aastal uuesti kirjastatud.

Rahmat oli laenuksel õppevahendina usukooldes ja elitsa iggi kodandikus Tartu lühikoolis.*

Reimani maailmavaade ja ka ajaloo käsitus on idealistlik. Oma teos ta rõhutab ideede ja ühiskondlike suurt tähtsust. Reimani, "Eesti ajaloo", kus sündimuste käsitus on antud võrdlemisi nõrku suutelt, on antud suhteliselt palju ruumi ühiskondlike tegelaste valgustamiseks ja nende idealiseerimiseks. Näiteks nõuvalduse praorganisatori piisvopi Alberti imu on rõvõrd esile tõstetud, et võib järelada, et ilma Albertita oleks ajalugu võtnud teise suuna. Üldse on Reimani käsitus antud palju ruumi pappide ja presbitrite teguuse kirjeldusele. Kus aga vaadelda antud käsitluse üldisi ruumilisi suhteid, siis Reiman on XIII sajandi sündimuste

Eesti Vabariigi Tartu lühikooli Filosoofia teaduskonna õppe- ja eksami nõud ja uetami nõud, Tartu 1922, lk. 45

pidanud tähtsaimas feodalismsi
perioodil, sest nende sündmuste kirjil-
dustele on antud enam ruumi kui
järgnevale. Seejuures on Reimani kä-
sitlus süüsi üsna napisõnaline, labin-
gud ja vastastikkused ritused on kirjil-
datud väga lühidalt, kuid kaaljuu-
ru väljendub selge pooltohoid saas-
lastele ja põlguks venelaste ringkru-
de abisubjektile. Venlari püüab Reimani
näidata samatuguste agressoritena
nagu ka oleid saaslastel, kuigi vii-
martert vähema autiussusega. Ta
kirjutab, et „venelased käisid vöi-
du saaslastega ühtimaad müstama.“
Ka sündmuste väigu edastand-
mises erub rida puudusi ja eba-
täpsusi faktilise materjali osas.
Nud näitavad, et kuigi Reiman
kasutas suhteliselt ulatuslult
algallikate publikatsioonide ja ka
muud jutuustavaid allikaid, ei suut-
nud ta seda teha villaldan põh-

jäljennuse ning mitinaga, ega anda
nende õiget analüüsi.

Reiman oma käsitletus ei näi-
tundvat erilist vajadust periodi-
suriniga ega alapastust järele. Ko-
gu ülevaate Eesti ajaloo kohta on ta
jastanud seitsmes peatükis. Esi-
muse peatükis „Eesti ajalugu kesku-
aja esimesel poolel“ käsitleb sünd-
musi keskajate aruandest lähtudes
aarde ümber „Suure Eesti mäestu
1343-1345“, ilma mingitugi ala-
jastusteta. Tõelised käsitleused võib
aga aru saada, et keskajate võitlust
sausa - kaardinaavia aguroniiga
mabutas Reiman ajaliselt XIII sa-
jandi algusest, nimelt ajavahemiku-
m 1208-1227. a. Selt edasi Reimani
järele - „algas rauda aeg Eesti rah-
vale, uude poliitilise ühiskonna järe-
daval“.*

Oma ajaloos aland mõttepõhi-
sõnne armutas Reiman üldiselt
balti - rauda aadelliumist, ja mo-

Reiman, N., Eesti ajalugu. Tartu, 1920, lk 24

dan liinist historiograafist. Selle üld-
suund oli naatsionaalne eesti kodan-
lusliku täiesti vastumõttu. Siin-kaal
Ruman ainult viidi uokunda balti-
sausa historiograafist põlvuvas
näitid pe surnuosti, et mitte paljas-
tada oma tõelist rahvavaculist
palt.

Nagu juba mainitud, muistide
estlaste ja venelaste vahelise vä-
sitlemised jätuab Peiman balti-
ajaloovõltsijate poolt alustatud
vastant suunda. See suund unjumb
"tunajajaus" hilisemalt eesti ko-
danlike ajaloolastele. Selle suuna
jätuajaus oli ka Hendrik Sepp. Ko-
guteks "Eesti-Maa-Rahvas-Kultuur"
annab ta lähikuu ülevaate noogu
eesti ajaloost xiii - xv sajandi algu-
seni, velle, lähikuuvaates puzeldub
õlmualt Sepp meelmaavaade ja te
ideoloogide. Sepp, samuti nagu Pei-
man, rõhutab ajaloost kindmust
kõigis inimete suurt onatähtsust.
Eeriti idealiseerib ta piisup Alberti

inient suuna rügemehena ja värima-
tu organisatsioonina.*

Entlaste vabadusvõitlus H. Kpa
võitlus püüdis ajalisele ajavah-
mikuga 1208-1227.a. sepp hindab
mõrgelt üle saaslaste osa Balti-
mi kultuurilise mõjutamisel. Saas-
lastele ta vaatab kui tõelisele kul-
tuurihojajale madalamal kultuuri-
tasemel seisvale rahvale. Saas-
laste arvatakse lähemal vahemusel kul-
tuurihojajale ja oleval tegeva vaarmini
omandatud need kultuuri saavut-
used, mis oleval lääne-Euroopast
vaarunud võrd-võrdalt põhjapool.*

Uutustumise võitlust ent-
laste võitlust saas-vaarudava
vaarudajatega püüdis anda juhata-
dile „Enti rahva ajalehes“ 1. võit
2. võit, mis ilmus 1832. aastal. di-
le kui näha vaarudava üliõpilane
ja algele veel vähesel teadustun-
ni-vaarudava ajalehes, 1. võit

Enti. Maa. Rahva. Kultuur, Tartu, 1926. lk 250
samas, lk 257

ajalugu kirjutada vajaliku traditsioonidega. Tema suurus, puudumine on veel see, et ta ei osanud ärgesti kasutada ajaloos algallikaid. Peamist algallikaks on diabele nimel d'Alvi Henniku "Lühimaa kroonika". Ta töö kannab populaarteadusliku iseloomu. Sündmused on kirjeldatud häälingandusliku jutustamisstiilis, läbi põimitult subjektiveeritud avamustega. Entlast võitlust rusa-saandinaavia vallutajate vastu diabele nimeti nagu kirjades: "Kodanliku ajaloos, nimetatud "muistisvabadusvõitlus", mille ajalikus kirjeldus loob aastad 1208-1227.

Selle aja jooksul oli tõesti toimunud Eesti territooriumi vallutamise ja entlast alistamise, kuid pole veel pealtnäha agressiooni eestitõrget. Seda võitlust lõppjärele on aga vaevalt märgitud ühelt ühelt rusa-saandinaavia anastajate vastu.

J. diabele kirjeldus muistisvaba-

dusvõitluse alaperioodis sennagut jälgides näeme, et siin pole aluses võitlus mitte jastus sündmuste järel vaid üsni suure püüsupiiride ja võimude tegevuse perioodide järel. Nii on võimalik rohkem esile tuua nende isiautona osatähtsust ja mõju ajaloo käigule. Näitena, liivlaste võitluse algust sausa rõõnvallutajatega oleks oma ajaloo käsitluses nimetatud "pidava missiooni alguses liivlaste juures, püüsupiiride minnaks ja Bertholdi tegevuses." Seda juba tema formuleringus püütakse luendada rõõnvallutajate poliitikat ja näidata, et nende peamine eesmärgiks oli teha missioonitööd.

Lüüri maas näinud ümberaastat

järele nägib dibe, et sausa kaup-
mehed olvat sattunud juhusti-
vult toomis tõtte merel Väina suud-
messe liivlaste juurde. Alguul tekki-
nud vill liivlastega verine uoouu-
põrge, mille lõppedes aga liivlased
„taspavad“, et üsna meelepärane on
saulastega kaupmehetada.*

Muidugi ei saa juttu olla ju-
hustimist sausa kaupmehet siia
sattumist. „juhustimise“ usmār-
giks oli uauhelda liivlaste, lätlaste
ja venlastega ja võimaluse korral
uanda uinnitada.

Dibe ajaloouäritlus on väga pal-
ju uuumi igasugustele piiriasjadete
uiriildustele antud. Palju uuumi
on antud kaupmehet tegevuse uir-
jeldamistele, ja samuti Meinhardi
missionitöö tegevustele. Meinhardi un-
jeldab dibe väga headteguva isi-
uuna, uaqura missionaärina, ues
missionitöö usmārgil ehita. Üks-
uilla puukirik, mis uaqi uum-

diti uivivindlustissus. Liivlased
aga alustasid vaenulikuu tegi-
vust Meinhardi vastu, mistõttu
viimane oli sunnitud uoguma risti-
sõdijaid.*

Meinhard meidugi uauqeltui
ei leppinud ainult uatoliiku uu
rahuliku lepitamisega liivlaste kul-
gas. On auusaadav, et tugipunkti
ehitamise toimus uindlaie valla-
tusliku usmärkeid ja see oli uoi-
maliku ainult teatavate aqressiivete
jõudude materiaalsete testudel.

Eniti palju muus on antud Al-
berti teguuele, uelle tuleuuga Liivi-
maale 1199 aastal Liie järle alqas-
uus aqajänu Baltimaade uristiam-
serimius. Kuunilikult on uahitusuim-
nel lekuuqel ilistatud ja uiiditud
Alberti uõimuis, anduust ja uõiu-
reda uonaldust, mis ta endaga
uasa Tei. See on äärmiselt uu
tähelepau osutamius Alberti isiuue.
Liie puuab näidate Alberti te-

gevust puhta nullana. Tä ehitab
vindu liivlaste uaitse, kaab sisse
madalad maad ja. Liivland
aga omalt poolt on tänuvund, et
sauland ehitavad vindu tisi, ja
vanustavad neid ulvajõuga, mis
sundavad neid uaitsta ua uulast-
te vastu.*

Esimese peatüüsi juurde kuuluvad
illustratsioonid on väga rikkalikud
On toodud isegi sellised illustratsi-
oonid, mis otsust u uulu uaitlita-
va peatüüsi juurde. Näitus, Hermann
Lõvi ja ta abikaasa kaasaõu tui-
rid Braunschweigi toomvõimust.

Kaubanduse ja rauda uaupeuuste
õigustamisus on toodud illustratsi-
oonina uaupeuuste VII sajandist, uulu
üks uais on uuld münt ja teis ^{hõbedas-}
toopkaal. See anatauasti peab rō-
hitama uaupeuuste auust ja et
vahitusel on aluse, vaitu, vait-
tuse vastu. On ua sellised illus-
tratsioonid, mis kuuluvad hoopis

berti rahva ajalugu, 1932, lk 194

hilisemasse ajastusse. Näitus üs-
nita kiriku sissevaade möödunud
sajandi lõpul ja sama kiriku vare-
med; Maailmasõja päevilt.

Esimese peatüüi näitus, püüdes
sündmuste kirjeldamisega, puudu-
vad aga üldistused ja võimevõtte
peatüüi lõpul.

Järgmises peatüüis näitatakse
-ertlaste vabadusvõitluse esimest
järuu muu vahetaks 1212. aastal.
Nelja aasta sündmuste kirjeldusele
on antud ruumi 26-1 lemmilpil.
Enne kui liige saab sündmuste kir-
jeldusele, annab palju ruumi vaen-
laste iseloomustamiseks. Ertlaste
ohtlikumaks vaenlaseks ei ole liige
mitta saanud, taanlaste ega roots-
laste vaid just vene hädaoktu, sest
juba varasematel aastatel olvad
olnud tavaks nähtus, ertlaste-
-venelaste vastastikkused rüüed. Liige
alabindab vene abe ertlastele ja
igal võimalikul juhul püüab
sellist vältida. Liige arvates, venelased

ii väärinud seda tase, mida nad
võivad ^{end lastelt} hõbedas ^{oma abi} patjas ^{ant} saad. *

Selline ajaloo faktide võltsimine
on loke see all lovalisus nähtus.

Õetlarte-rahvaste vastastikusis
retus kirjeldab loke üsna ajalisi
se täpsusega. Algalluana kasutab
ta peamiselt Läti Henrik kroonikat,
millest ta suhtub ainult pealiskand-
se üritusega. Sellest tuleb jätab
ka tema käsitleksaad soovida. Ni-
melt, piisupide ja orduvägede rõv-
retus on kirjeldatud väga üsna
ajaliselt, kuna õetlarte vastut-
us on tunduvalt üldisemad ja
tühema käsitleksuga. Näiteks timera
lahing 1210.a., Viljandi piiramine 1213
aastal - mõlemal juhul on sünd-
mused kirjeldatud sellist aspektist,
nagu ole, sündmuste kirjeldaja
vaenlane lüüsi oleud pealtnägijaks.
Üsniinte sündmuste väigud on di-
bel üldiselt äiti edas antud, ainult
nagu „diivma kroonika“; riue

püüab liibe püürüillote uastusi
teha alati tühisus, iisusõie mi-
sused uokkupõnad na u ol-
med. liibe uastatas panna allina-
na lāti Hennieu uroonuat, selle-
lõtku tuleb välja nagu oleu, ut-
lared sooritamus utui armult Kei-
na liivlaste aladeli, unna vėib
aga olitada, et utuiid sooritati
na idapoolsete lätlaste aladeli.

Ka uuelaste ja utlaste suhtiid
uinpaldas liibe armult lāti Hennieu
uroonua aluel, mis oluat tãpsen
allinas sellis suhtis. sellele teatudis
liibe rããgib, et utlared 1212.a. sõl-
misid Toridas vaherahu piirusest ja
õnduãgedega sellepãrast, et uunis
uusti siiplaanile uue hãdaoht ja
lisau selle mõllas maal uatu.*

Tõsi uill, Nargorodi piirist Mitis-
lan Udalois sooritas utui 1212.a.
Vaigaste ja salt jãwast, uuid mit-
te rõõnutuna uaid sellis, et saas-
lasi wãljãtõnjuda ja uende rõõv-

utautele piiri panna Eesti terri-
tooriumil. Rahu sõlmiti sellega, et
arja saabus Allut Saamaalt
tagasi uute ristisõitjatega, mis-
lõttu olus eestlastel olnud raba-
soodus Riiait rünnata. Samuti ulis-
tas Allut rahu eestlastega, sest
selle seljalaga oli Novgorodi
vürstiriigi ahi.

1215-1216 aastate sündmuste
uifildamisel löbe uarutas väga
palju löbi kumru uoomia lütu-
rimist. Sündmused on uifildatud
väga uustena ja äge datina, uuna
aga langemise au ordu, ja piisopi
vägede poolt on antud äärmiselt
vähe võrreldes eestlaste poolt
langemise aruga.

1216. ja 1217 aastat uafastata-
vates enamuses uoomuatus, ja all-
uatus nähtub selgesti uue sõbralise
ahi oma naaberrahvastele - eestlas-
tele. Löbe aga u taha uda mitte
mingil juhul tunnustada, ja ta
arub otsust ajaloosündmuse ^{võltsima} ~~st~~

gausseima. Talle ei piisa nuid piir-
kadest väljamõeldist kuidas Pihe-
va viirvl Vladimir, mille suhted
nuid saaslastega olvat mülmaks
muutunud, tuli väga ugandlas-
telt maasi nõudma selle viit, et
nad olid ladinlaste use vastu
võtnud ja tema oma ära liika-
nud. Vaistuvad ise (Vladimir) Ote-
pää ja lasuvad oma vägedel
ümbrust ^{libedat} püüstata. [See vale tüvüs-
tab ^{libedat} teada viitile väljamõeldistele.
Nimelt, ustland olvat hädasunnil
läinud abiootsima 1216 aastal suvel
saaslastelt viitidega nad olvat
sõlminud koumleppu. Selle koum-
leppu alusel olvat lastud piiskopi-
ja orduväed vabalt tulla ugan-
dise ja Otepääle. Linnus ole-
vat siis mueti üles ehitatud ja
venelaste vastu tuguvasti viind-
lustatud. Edas räägib drü, et
saasland use, ustlastega olvat
sooritanud hirmsa müstirütu
Novgorodi vastu, kust saanud

Enti rahva ajalugu, Tartu, 1932, lk 234

ustland, mis olid selles sunnitud
vägivaldselt. Ei saa ka ütada, et
saarlaste põlvne vaarum uoouu-
puntiis venelastega. Arheoloogilisi-
sed leiad Saamaal tunnistavad,
et olid olemas Polotski vürstiriigiga
vanad kaubandusliinid sildemid
ja ammugi mitte vaenulised suh-
ted. Samuti ka sausa valluta-
jate poolt maha põletatud Ote-
pää kantsi ühiselhitamisel tuli
saarlastele tarvitada vägivalda,
et sundida urtlari seda tugivasti
kindlustama, nagu seda ühe sa-
sa «neonikas rõhutatakse» vene-
laste ja liiste, senini veel ristimata
rahvaste vastu. Tegelikult oli se-
da tugipunkti saasapoodaalide
kavvis alustatud urtlari alluvuses
hooldmises. Olipa aga vabastati
1217.a. veebruaris Veni-urte liit-
lasvägede hilgava võidu tulemu-
sena. Saarlased sunniti lahuma
mitte ainult Otepäält, vaid ka
uogu Eestist.

ustland, mis olid sellus sunnitud
vägivaldselt. Ei saa na ütada, et
saarlaste põlvne vaemus võmm-
puntiis venelastega. Arheoloogilise-
sed leiad Saamaal tunnistavad,
et olid olnud, poltsui müntinüigiga
vanad kaubandusliinud siledimed
ja ammugi mitte vaenulised suh-
ted. Samuti na rauda valluta-
jate poolt maha põletatud Ote-
pää naatsi üh. ehitamisel tuli
rauslastel tarvitada vägivalda,
et sundida utlari seda tuguvarti
uindlustama, nagu seda ühe sa-
sa «neonikas rõhutatause» vene-
laste ja liiste, senini veel ristimata
rahvaste vastu.* Tegelikult oli se-
da tugipunkti saasapoodaalide
kavvis alistatud utlari alluvusse
hoidmiseks. Otepää aga vabastati
1217.a. veebruaris Vene-üerti liit-
lasvägede hilgava võidu tulemu-
sena. Saasland sunniti lahuma
mitte ainult Otepäält, vaid na
uogu üertist.

Üerti NSU ajakiri, Tallinn, 1955, lk 135

21. septembril 1217. a. lahingut Viljandi lähedal uodanliius ajaloo- teaduses tuntava üldiselt - Madi- sepäeva lahingu nimetuse all. Lõbe oma ajaloo näsitlus kirjeldab pikalt Madisepäeva lahingu ette- valmistamist vaenlase poolt, nende vägede koondamist ja koosseisu, mitte aga ustlaste vägede komp- lütmist ja koosseisu. Madi- päeva lahingut kui ka 1218-1219a. sündmusi kirjeldab lõbe samast aspektist nagu vaarumaidui sünd- mus. Nimelt piisupid ja orduvä- ged rünnakuid ja veriseid lahin- gusid kirjeldatakse väga sõnasek- velt. Need on näidatud vapratena, us lahingut väljavad palju väi- sema ohvrite arvuga kui ustlased. Edasi „Eesti rahva ajaloo“ lõbe ualdab tumast kõnele ja annab palju rummi vullutajate- taanlaste ja sakslaste omavaheli- liste tülide ja uonulpete kirjeld- duse.

Esimese peatükis - "Vabadus-
voitlus viimase mandri ⁽¹²²²⁻¹²²⁴⁾ - on
paatiline osa ühna õieti edas an-
tud. Täielikult on aga varitud
Uue - Eesti liidusektsid. Raha ja
üingituste eest appi melitatus ve-
relased olvad endis siin sadanud
uui päisvalitsejad Tartus ja Oli-
pää. Kuu aga järeleval olvad
nud oma saadimud Viljandis üles-
poodelt, oli asunud ise uohaliku ust-
lasi rukkima ja müstama painkondlasi
nii palju uui nüd oli saustlastest ja
tõvest pääsenud. Ja üldu olvad
venelaste abi uaktlase. Lahirgu-
s täitvad nad uohutusi, nunde us-
māu polevad ustlasi alistada,
vaid taotlesid vallutusliinu ja
saagitsemise sihti.*

Su on ilmsel liialdus, sest di be, uui
tulvane "vapsid" liikumise ninames,
püüdis näidata venelase julmadus
ja igal võimalikul juhul vai-
vida headest suhetest ustlastiga.

Eesti rahva ajalugu, 1932. lk 289

Tegelikult vastavate liidu- ja
abistamislepingute alusel paigu-
tati need väed Eesti linnustesse.
Ühelt jagati varad, mis saadi
raaskastelt ja aeti linnuste kind-
lustamiseks, et anda ühine hoop
vaenlaste rinnauule.

Kä^{viast}rt, atisust, us ol oma soo-
melega Tartusse paigutatud, uu-
jutab liibe julmana. Viastisjole-
vat rahuldunud antud maksudega,
vaid olvat kogunud need ka omal
algatusel, mitte vahet tehes alistu-
nud ja alistumatu vahel. Juttu-
aga, et ta mõnest maavonnast maks-
u ei saanud, siis laartas seda jul-
malt nagu näitua Niime ja järvema-
uonda jt. * See on jällegi liialdus,
sest need imbruskauded maavon-
nad maksid ikk^{vabatahtlikult.} maa, ilma et oleis-
tawitsanud need sundima minna.

Keolimata aga tartlaste ja
venelaste ^{ühikut} vahrast võitlusest, langis
Tartu 1224. a. augustis. Kodanliku
ajaloos näitluse järel loetakse vaba-

duš võitlus mandril lõpetatus
Tartu langemisega. Pärj's vabad
olud veel saarlased, kellede valla-
tamiseks otsiti põhjuse, et uarile
mumutada ristisõda. Sellest lüti
põhjus ja 1226. a. ^{paavsti lügaat} Moduna Willum
mumutabui saarlaste vastu risti-
sõja, mis olvad mumund midas
saarlased vangistatud narste ja
tühimuntiga uorda teadavad iga-
sugust paha, võtavad mitu inda-
le naisus, ja müüvad neid idasi teitel
paganatele. Edasi dile kirjeldab pi-
uult saarlaste ristiutu ittevalms-
tust, teekarumist ja ilde tege-
mest vaurale poolt kuni saamae
langemiseni. Saarlaste ^{endi} võitlust on aruult
nagu meödaminnus mainitud.

Saamae langemisega dile uä-
siltus lõpeb vabadus võitluse per-
ioos ja algab nü nimetatud - Täärin-
ordu ja piinoppide aeg - aeg kus
rahvas ^{äivat} ^{meö} ~~uäit~~ jälle rahulimult uind-
ma ja uilvama hakkata.*

Heopis erinev on H. Kruus uärit-

luslaad „Eesti ajaloo“ I osas. Kruus
on näitlusest eritlaste muistset vaba-
dusveitlust paljus asjalikumalt, esi-
tamise stiil on teaduslikum laadi,
mitte selline kirjeldav või jutustav,
loppaus „mahlaga“, milline esimesel
J. Liibel. Selle ajaloo näitlus on pea-
miste rõhu pandud saaslaste rõõv-
utustele ja tegevuse kirjeldusele, mis
Kruus vastupidiselt, näitab ul-
lõige eritlaste tegevust ja sisal-
seuslaste omi. Kruusi näitlust muist-
set vabadusveitlust võib nimeta-
da teaduslikum, uurimuslik, kuna
ta uuritakse väga mitmesuguseid
allikaid ja autorite teid, ^{esijooksu} ~~kaalutades~~ ^{quidam}
~~ka~~ ~~ne~~ ~~lõppimise~~ ~~ja~~ ~~ta~~ läbi kinnituse
uue niuad ja selle võimal uue lõppimise.

Kruus samuti nimetab saas-
naandinaavide agressiooni muistset
vabadusveitlust ja püüab seda
ajalikt aastatiga 1208-1229, ra-
gu se ole tavaas kirjutanud Ho-
dahlilise ajaloo näitlus. *

Alapriodisuuringu ja teemad pr-

mule nimine pole aluses võetud piir-
pide tegutsemise perioodid nagu f. dibul,
vaid jaotus sündumuste järje: 1) Algas
saasa ekspansioon lään-maale, 2) kestas
vabadusvõitlus 1208-1212 a. ju. Siis
se muu aastas ni palju rõõvaku-
tajate omavalitsuse tülide ümber-
jalama jälgimisele nagu on ka teinud
„Eesti rahva ajaloo“. Ku võimuda ago
peatusid käsitlese pikemat, siis näeme,
et oleme andis vabadusvõitluse algperi-
oodi kirjeldusele enam muu, kui kuu
aga vertupidist, just lõpu aartale sünd-
musele. „Eesti ajaloo“ teodes illus-
tratsioonid on ajaloomaad, muu-
vad teuti juurde, täiendades seda.
Sama lante Ida-Baltisumi rakkumise
er loe kuu juurde, vaid see ole tin-
gitud uueban dus liant vajadust,
mille üindlastamine, edaspidi kaus-
tase üindlastate tegijate ra-
jama. Kuu käsitlese ei viie ük-
simele piktorete tegelate osatäh-
tuse eibindamist. Üldelt on
sündmuse käsitletud objektiivselt,

Eesti ajaloo I a, Tartu, 1935, lk. 285

ramuti on agurioni; apina ja
põhjus ei ole lahendatud. Kruusil esi-
ruud peatunni ja näsitluse lõpul
uonunõtted ja üldistused, mis aga
dile näsitlus täielikult puuduvad.

Eesti uodan liin dritatunni:
peroodil ulitati ajaleo allikaana
peamist rassa päritoluga alliaas.
Nid uantaa na ulitavalt kruus,
mistõttu ta ei uafanta oma uuimus-
tus ei ole uuti ja uun rahva kultuur,
uud ei näsitluse uõd siin ei ole
dentslikult uui dõle.

Sama-mandinaarika agurioo-
ni uuimuslõga on tegelenud uamit-
med dilitandis ajaleo alal, uõige
uam aga j. dõiga. dõiga ajaleo uä-
ritlus aga uuputab endast uassin-
gut alguuist lõpuni. Ta puudis olla
alati originaalne oma otsingute teel,
allikaate tõlgendamisel, „uuimuste“
telemustega ja mitte uonata uue
teatud, liiste uuimustli.*

Naktra, S, Liviinae noorem rüu uuusika (1315-1348)
ajaleo allikaana, Tartu 1955, lk. 15

Oma ajaloolisi arvamusid avaldas
ta käsimisel „Eesti Kirjanduses“, mis
ka tirtsu kodanliku perioodil il-
munud ajakirjades. Tema käsimisel, mis
oli valjustada Eesti ajalugu „muelt“
siinusekalt. Ta idealiseeris, ja moderni-
seeris eelaste ajaloolist minevikku.
Mistis Eesti näib kerge mingit „rah-
vavalitsusliku“ rüüri, oma diplo-
maatiga, sõjaväega ja sauskatiga
sõlmitud rahulepingutega. Lembitus
näib ta suurt riigi- ja ühis konna-
tegelart, mis esineb oovad diplomaat-
dona eelart ja sauskate vahelise
rahulepingute sõlmimisel. J. kerge
püüdes oli tema mis orientatsioon
Eesti varemase ajaleo käsitlekse.
Ta ütles: „sauland on püüdanud
kirjutada varemast Eesti ajalugu ette-
tunnivana sausa, peuland mis orien-
tatsiooniga, ma olen rõhutanud
Eesti orientatsioon.“ *

Kõik tema ajalooland teod

Luiga, f., Eesti vabadusvõitlus 1343-1345,
Tallinn, 1924, lk. 5

unjitavad suurt ajaloos vaarimist. Allinate kasutamisel teda u uuku- ta subjektivsele arvamusele liigse mahjamine. Näitena Veni-Serti koos- töö ümheldamisel tema mõttelehed läheb nii naugeli, et ta peata sivi- vas mõtte, kujuneb sellist koos tööst mingi moderns Serti-Veni liit täp- selt väljatöötatud ühis võitlus- plaaniga ja koordineeritud tegevusega.

Liiga moderniseerimise vastu aru- sid välja kodanlikud ajalooslane Hendriku Sepp ja juhan dibe*. Serti teravalt artus Liiga sisuuskatade vastu välja dibe, võib-olla sulle- pärast, et ik soovis tegeleda nõu- oluva perioodiga ega soovitud näha võitlajat, pealegi mis su võitluse- olu esjaarmartajate luvist. Dibe oli vastu võtmata Liiga neutraalse suhtumise Sessa orduku, miti aga äritas dibeit su, et Liiga oli rohu- taand venelaste ja uttlaste koos- tööd. Dibe isselevalt peaaegu eitab koos tööd venelastega. Kuul selline

* "Ajaloosline Ajavaru", "Fanta", 1922, lk 31

"Serti kirjandus", 1927, lk 56

väljaastumise kuuga vastu ei taha-
da veel sugugi seda, et kodanluse
perioodil kergat üldse ei tunnustatud
ajaloolaenu. Kartupidi, kuuga sui-
tõusid kodanluse tüüpiline kuju, tõu-
sis oma „uurimustega“ kodanlike
ajaloolaenu kulus „oma mehe“,
küllal oli raudega ühise usmängis,
mille tõttu teda ka hinnati.*

Üldiselt sellist ümbujutus-
taust (referiivat) inloomu kui es-
pool anatüüsitud ülduäsitlused, uah-
navad ka rassa, ja skandinaavia ag-
ressiooni valgustavad osad loomal-
ajaloolaenu koguteoste ja üksimere
„Ajaloolaenu, Ajaloolaenu“, tüüpilise perioo-
di tüüpilise väljakuulutamise ja Biograafilise
deusiooni artikule. Eriti konkreetse
piiririndumuse ja kohalike tegelaste
registri ümbrimise põhendavad end mõ-
ned maakoondliikumise kogutööd (näi-
tuks „Nalgama“)

Balti - rassa aadluse ja kodan-

omistatus „divimaa kroonika“? Sünd-
muse käsitleks ulatub sellele muu-
1227. aastani. Kroonika autor püüab
ei gustada Baltimaade rahvaste alis-
tamist sama prodaalide poolt. Eriti
ta kaitleb agensiooni peamist juhti-
-Ria piiskopp Alberti tegevust.*

Kroonika autor oli ise sündmuse
kaasaeglane ning kõrgi äänta jul-
musega teotatud vägivalla ja röö-
vimise pealt nägijana. Saksarööu-
vallutajate ta kujutab usomste
kandjatuna, kuna kohaliku põlis-
elaniku kujutab madalal kultuuri-
tasemel surevana ja kõrgiti pahelis-
tuna. Rööuallutajate verist vägivalla-
da loeb ta jumalale meelpäraku-
se seltpärast toob ta rohkuti faul-
sündmusi ja ka andmise kohali-
ku rahvaste elust. Suga võib „divi-
maa kroonika“ olla suure väärtuse-
ga Baltimaade rahvaste olusoma
mõistmiseks XIII sajandi algul, mis

Зубец, Я., Очерки по истории древней Латвии,
Рига, 1949, стр. 8.

niis materjal kasutada vajaliku
 üritisega. Seda aga is suhtes
 lühikese aja jooksul. Nad püüdnud peamiselt
 sündmuste ümberjutustamisega, ilma
 hädavajaliku omapoolse üritise
 analüüsita.

Kui võrd sügava balti-saksa
 allika, ja ajaloost, samuti Villen
 Rimani mõju alla võinud satte da eriti
 üsna rooned kodanlikud ajaloost,
 seda näitab võrre võrre võrre võrre võrre,
 üliõpilane Henri Noora, munda teema
 nõuogude teadlaste, artiklil "Ajaloost-
 lise Ajakirja" esimese aasta ühik.
 Selles murde päris huvitava, ning
 üldiselt õnnestunud artiklis, mis kas-
 nab pealkirja "Eestlaste vabadus võit-
 lus 700- ja aasta üht", autor põu-
 ab lõppjärgel, et inimese vabu-
 vus oli paratamatult, ja ^{enti} kaalul õnnel,
 et see tuli läänest, saatus lühike oli
 teatavalt määratud õnnel, et eestlaste
 üritisest ümme tuli läänest, aga mitte
 idast. Seda satte võrre võrre võrre võrre
 tunni jooksul, ja teistest haritud ma-
 ilmat keegi ära, nagu see oleks, olud ühenduse
 konna. N. N. N. N.

Alaosa Ajakiri, Tartu, 1922, lk. 14

Siiski ümber ümber maaüksus
lõuvas nõuuga ajalehes lasea, an
meera juba ammugi a suund haapsis
diametraalset vastupidist suu-
kohale.*

Balti-saksa ajaloolased püü-
sid näidata, et Baltimaade rahvas
olevat enne võõraste vallutajate sisse-
tungi XIII sajandit olnud peaaegu
metallust armul. Nend olevat valitu-
nud "uigi sõda uigi vastu", mille
tõttu nad olevad vastastikku hävi-
tanud üksteist kui saksa "kultuuri-
kaandjad" poleksid "uigi tuleks
tooma" ja need päästnud. Selle kont-
septiooni usmängis oli balti-saksake
valitava arendi ja siviliseerimise
legru õigustamine. Nad ütlesid, et
kultuuri mõju entlaste, uigi pi-
did mõnna randa poliitilist sõltu-
must Polotskist või Novgorodist.**

Ühes allikas saksa-skandi-
naavia agressiooni perioodist Tola-

Enti NSU ajalugu, Tallinn, 1955, lk. 7

Отечественная история СССР, Москва, 1953, стр. 768

Baltikumis on veel nn. „dünimaa
vanem rünnuhoonika“, selles kind-
mure ümberlus ulatub 1290 aastani,
kusjuures liivlaste, lätlaste ja rist-
laste vastu toetatud agressiooni kä-
sitlus hoonika vanimas osas on mit-
meti õige pehmeline ja ebaoige. Kuigi
ka see hoonika analoogiliselt Läti
hanniku hoonikale, püüdis kõigiti
õigustada ja pehmendada sausa
rõõvavallutajate ühist nõgivalda.*

Seda poliitilist tendentsi aren-
dario edasi hiljem balti-saasa rünnu-
hooniku historiograafia ja kõige
viimati ka kodanliku ajaloo teadus.
Selle ajaloo teadus ei suutnud an-
da õiget saasa-skandinaavia ag-
ressiooni käsitlust. Tegelikult pöörd-
-katooniline agressioon Baltimaade
rahvaste vastu ristisõja lipu all oli
isikoomult rõõvavallutusliku tegu,
mille usmängiks oli saada uusi
maavaldusi ja mure abistatus

Зытис, Я, Очерки по истопуографии Латвии
Рига, 1949, стр. 6

rahvas fodaalse supliaturimise
objektiks. Ristitud olid ebasigla-
sed sõjad, mida toostati muulmate
jelmuse ja mitiusega nõostat ma-
de ja rahvate osatamise usmängil.*

Teadustöö hinnangu saasa nõu-
vallutuste Ida-Baltikumis andis K.
Marr oma „Kronoloogilise väljakuju-
luse“. Baltimaa rahvate kohta
räägib Marr, et „arvult konungu-
mire tagajärjel saas lart ja seandi-
naav lartiga XIII sajandis said nad
ristiustande ning päisõnne ja ne
kaasati hävitama.“ Saasa nõuvalu-
tagab poolt toodu ristiusktaudi,
orjast ja hävitust ieloomustab
Marr „wintli-gumaaani lõpra-mul-
tuurida.“**

Baltimaa anantamine nõu-
vallutajate poolt oli suurimad õnne-
tus, siinse rahvale, millega nad
langeis nõoramaste fodaalide iku

БСЭ, „Война“, т. 8, номер 1, 1957, стр 572

Архив Маркса и Энгельса, т. 5, стр 340

alla, mis põhjustas nende kõigumilgse
uuaaegse mahaajamise.

Nõitlus rõõvavallutajate vastu
sai entlased suurt ahi vendlust,
mis võimaldas neil pikka aega vas-
tu panna agressoritele. Kui saaste-
d ja mandinaavlaste oma muu
ilusaala arvulise ja materiaalse
ilusaala tõttu lõpuks siiski suutsid
uanda võnnitada Eesti, lüüdi pal-
jud entlased varju sõbraliku vene
rahva juures, mille õlgadele langis
edaspidi nõitluse maaus. Kõik
see sünnendas vene ja eesti rahva põ-
list sõprust ja rühavendlust.

3. Liivi sõda. (1558 - 1583)

Centraliseeritud Vene riigi normaal-
sus arengumises oli eelkõige vajalik vaba-
sõltlemine Balti mere uandu lään- ja kes-
Euroopa riikidega, misda aga pidevalt
taastas Ida-Baltikumis barbaarina-
es ole Vanadüüvimaaga prodaktsiooni-
te konföderatsioon Liivi sõduga es-
otses. 1558.a. algul puhkenud sõjamaas võit-
lus Vene riigi vaba väljapääsu eest
Baltimerele. See eestis tõrjumise veerand
sajandit, ollen süga väike piim sõda
Vene ajaloos ning tuntud Liivi sõja ri-
me all.

Eesti sõdalisel ajaloo kirjutan-
duses on Liivi sõda käsitletud väga
lühikindult ja suure puudustega.

Kõige esmalt sõja nimetus ja ajaline ulatus moodan liin, ajalookäsitluses erinevad sõja nimetused kui ka ajalisest ulatusest manustatuse, ajalookäsitluses. Esimeses peatükis loetud moodan liin, sest ajalookäsitluses nimetatakse liinisõda „liivi-ven“ või „ven-liivi“ sõjaks. Samuti ajalises perioodiseringus loetakse usuliselt liivi sõja kestuse aastaks ^{ainult} ajavahemikuks 1558-1561. Selle ajajooksul oli venetlik, kas jooksud, oma põu ning väime maotand ja laumad olemast endine sõjakuks liiviorde ning piisupõppide endised fodaalrüügid. Hiilikmaid sõjalisi ühendusi ajavahemikus 1562-1583 kaadeldakse moodan liin, ajalookäsitluses ei sõdada uouu varisevad vana-liivimaa territooriumi pärast ta naaberrühade vahel, valdades nii põhilisest võitlusest Venemaa väljapääsu ust Baltimerele.

N. Rimeu „Lesti ajaloo“ on käsitlenud nõrdlemisi lihidalt liivi

sõda, mis selleski lühiväljaandes väl-
jendubad selgelt Venemaalikuus ja
riivuhavõtmise Rootsi riigivõimu ka-
sus. Siis sõda käsitleb Riiman üldise
suure peatise ussitus, mis kannab
pealühel " Eesti rahvas ussupuhantuse
ajajärgul." Mingit alajastust ei ole
selles käsitletus. Seda väljandus orien-
teerumist ussitudavad äärmänuud,
mis atendavad alaperioodisurist. *

Sindmiste kirjeldomise fautiline
osa on Riimanil üldiselt õieti edasi
antud, ainult uohati esineb liialdusi.
Sõjapraatiseonide ja rinnamute kirj-
eldusel on venekehi piiratud näida-
ta julmadena, uude rinnamutiga
kaasneisid rüüstamine ja igasugu-
sed väginallatõed rahulise elaniku-
na uallal. 1558. a. jaamani etteval-
mistavet demonstratsioonitue ve-
nelaste poolt, millega teoviti uan lase
jõude tundma õppida - on kirjeldatud
asnuisus uohutava laestamiseaustsio-
nna. Samuti rahva osavõtt diisijõ-
jast on Riimanil käsitletud meenu-

tatult. Ta on püüdnud näidata, nagu
oleks lihtsaks alati ja võimjal kant-
nud vendlas ja nende ust põgenemine
linnustesse, uus suure rahva hulga töt-
te paljud kummutisid nälgis ja viit-
suse ning vendlaste sõjategevuse taga-
järgil. Näitus Tartus loeb Reiman sel
uombed kummutisid arvu 10.000-ks.*

See on ilmselt liialdus. Eesti talu-
pojad ootasid uue vägesid, andis
vendlastele uuei vajaliku teatid or-
du vägedest ja nende liitumist.

Ka 1560. a. talurahva ülestõusu
põhjused on Reiman valesti valgusta-
nud. Tema arvates pole talurahva
ülestõusu peamistest põhjustest olnud
suured maksud 1560. a. rasked mõita-
tegu, vaid asjatu, et liivimaa mõit-
mud u suutnud talurahvast üllal-
darelt uaitsta vendlaste vastu. Selle-
pärast alustanud talurahvas võit-
lust mõisnike ja üldse saadlaste vas-
tu, põletades ja rüüstades mõistu, et

reutliseisust „ära hävitada ja un-
tutada.“ *

düvisõda ja piirsohvondade vägi-
de liivide nimingega 156 aastal loetakse
ka Reimani käsitleks düvisõda lõppe-
mus.

Enamik lopeidilise ilmega teoses -
„Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur“ ajaloo-
lise ülevaates on H. Sepp käsitlemas
düvisõda. Seda käsitlest võib lugeda
täieliselt laabõnnestunuse ja vääruse
sõrgi ajalusest on düvisõda määrat-
lemata jäetud. Samuti pole antud ühe
konkreetset ülevaadet sündmuste väi-
gust, on püüdnud ainult sõja üldi-
se, mis laabõige hinnanguga. H. Sepp
loeb ühe - düvisõda barbaarsus
ja teoremas sõjades, mis kõige ste-
juktus reutlata, inimesi hukati mit-
simeel küsil - esmajoones aga kaitseta
talupoegi, mis kõige enam olvad un-
natanud ühelaste mitvikuste all. **

Pigem düvisõja käsitleks on an-

Reimani, V, Eesti ajalugu, Tartu. 1920, lk. 43

Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur, Tartu. 1926, lk. 254

tud " Eesti rahva ajaloo " II köide, mis ilmus 1933 ja 1934 aastal, H. Lepa ja J. Nasari poolt. Nende käsitus on diivisõda nimetatud diivi-kuu sõjas, mis ajalisel ulatus sõja algusest 1558.a. kuni diivi ordu liivide-
 miseni alistumislepingu alusel 1561.a. Kogu diivi-kuu sõja sündmusi selles ajavahemikus on käsitletud religioos-
 tüüvis * Siin näeme, et peamine rõhk pole pandud sündmustele, mis toimusid
 kaual-diivimaal ja mis olid seotud
 ürti aladega, vaid just ordu sisevõit-
 lustele ja sõja ellule, samuti diivi-
 maa probleemi muutumisele rahvus-
 vahelises. Sõjavägede ja rünnakute
 kirjeldused pole enam nii detailsed
 kui olid seda sama-suundinud ag-
 resiooni puhul. Endisega sarnasus
 järele on aga see, et eriliselt on püü-
 tud esile tõsta ümbrise ajaloolisi
 aspekte. Ordu misistort on kirjelda-
 lava perioodi algul esile esile tõsta-
 tud Plettenbergi ümbristamine, mis
 sõjapidamisest hõlmas kaanturle võtja.

da nõrutataen oma sõjalistelt nõi-
mitelt piirusep Albertiga.

Ka diivi sõja põhjustel on püütud
siinokale tõsta imelikuid motive. Ni-
metelt julma tsarri tõusvat agressiiv-
sust, mis olvat tingitud kullumeelne
monarhi kiitvust iseloomust, ta tige-
dast tujudest ja sõjaväest tige duse-
pukanguist.*

Alles tugev ja järgulise on teodud
sõja tõeline põhjus - tsarri-Venemaa
vajadus väljapääseda merele, mida
taustaste nõrad nõimud Baltikumis.

Sõjariindmiste kirjeldamisel
näeme, et suhtumine sõdivalitse poolt
is ole sugugi napoolatu ega ka olejke-
tione. Teravalt to unab silma Venemaa-
rullie heide. Näitus 1558.a. jaanuar
demonstratsioon: rulle diivimaa on
„Eesti rahva ajaloos“ kirjutatud
barbaari rahva kinnise nõurutune.
mille esmärkeis olvat olud maa
terroisurimine ja võitlusbaasid mi-

uurimise, millega kaasnesid maal le-
gid ja suuts ning mis kestis enam kui
uuu. *

See näitab ilmselt asjaolu, et on
uuantatud ühevilgused, balti-rahva
autorite võltsitud allikad. See annab
tunda ka edaspidiste sündmuste näit-
luse, mis esineb terve rida val moment.
Näitena näitatakse ühes viie alistu-
mise põhjuseks juunis 155 P.a. loetakse
võltsitud ähvardusi, et mitte alistamine
uonakipäeva elle väikemate last.
Tartu linnas ühe vägedes viie alistu-
mise peamine põhjus loeti Tartu
piirupi reetlikust. **

Võltsitud huumorist näitamine la-
mukonnaga alustatud paigades ja nende
abivalmidest selitatakse viie ühtingimust
selles, et linnas tüüdis linnades, mille-
ole vabatahtlikus, kapitulatsiooniks.
Sellest näitid võib palju teha, mis
esineb ilmselge asjaolu faatide meenuta-
mine selliselt, et need alid sobivad Bal-

Eesti rahva ajalugu, Tartu, 1933, lk 626
samas, lk. 630

tiivumis valitsevale klassile, mis valitakse
terava vee vaevulise kerega.

Seda ajaleo sündmusi jälgides näe-
me, et Eesti maa-alad ümbrise ja ümbrise
maalega vastupanute alluvasse üm-
nõimule. Seda püüti selitada meelela-
languksiga ordu vägedes ja mitteväl-
mrosolungaga sõjalises tegevuses. Vas-
tides minde aga meöda selle peamisest
tegevusest, mis nõimaldas vastupanute
võim vägede elluviimist. Pole näagi-
tud sellist, uude suhtumise ümbrise ta-
lupojades ja liitrahvas võim vägede saa-
lumise. Kuudas paljude mõttades üm-
brise talupojades võim võim võim võim
melega vastu, andis nende vana-
lõuue andmis ordu vägede võim
ja tulid vabalaktiliselt tegevusse.*

"Eesti rahva ajalehes" ümbrise sõja
sündmusi ümbrise 15. aastamisse ümbrise
lõuue enam-vähem mõttatult. Kuudas
edastis sündmusid ümbrise suure pe-
tiumi all - "Eesti ümbrise laharlumise

ajastu" - mis hõlmab aega 1562. kuni
1595. aastani, * on sündmusi näitluse
väga stühhilult. Selle peatüüsi näitluse
toetab eriti ilmselt kogu vaba jutu sõna
sündmusi kirjeldus. Olulise on muu-
arsti huviosaliste riivide vastasti-
miste rühma ning vastavate riivide
(Rootsi, Poola, Taani) kuningate iselä-
u elu ning tegevuse kirjeldus.

Sõjajärgne on näitluse muu-
huviosaliste riivide vastastiku tei-
lised, ilma et oleks näidatud mis esmäl-
gile need näitlused olid suunatud. Sõ-
jalised sündmused on näitluse ilma
mõningasuguse kindla seose ja sisetunnetä:
- "Rootsi sõjaline üritus diivimaa
1563-1568. a ; Näitlused Rootsi - Ven-
naha 1570-1577, või jälle - Poola -
Ven näitlused." * *

Sündmusi väär ja faktiline osa
on üldiselt ügisti ees antud, mis-
juures ^{sisu} juures jooena läbi rogu näi-
sillust Ven - venelise korra. Talurah-

vast räägitakse, et need olvad oma ma-
mikus loodud Eesti poole ja 1570. aas-
tant alates olvad nad kuulutanud
partisanisõja vendlaste vastu. *

Tegelikult sellis ajaks viha maal
eestlaste vastu oli muutunud üldisus,
sest Eesti: palgaröödusis terrorisusis
elaniku Eesti: alla kuuluvatid alade,
just nagu viibisid nad mitte oma,
vaid vaenlase maal. Kõige raskesti
kannatasid need riikimist all talu-
pees. Linnas Eesti: võimudeks luba-
sid ametlikult palgaröödusitel talu-
peegadelt nii endale kui ka kollektide
teidumeesona võtta. Tegelikult ei piir-
dudid teidumeesona võtmisega, vaid
elanikult võeti kogunenud vara, kaku-
tades valjuures kõige teoremat vägi-
valda ja piinamist. Sellise tegevemis-
vis üha süvendas viha ja rahulole-
matust Eesti: võimude vastu, mis aga
halastamatult maha suruti. Eesti ta-
lupoegade einskus lootus jäi sea-

da uaites uenartelt *

Konkretsena ning põhjalisema üle-
vaate liivi sõjast annab H. Kruus oma ma-
gistri dissertatsioonis "Uue-liivi sõda 1558-
1561", millest ta konkretselt tähi-
silvab ka "Eesti Entsiklopedias"
"Uõites" ** ning veelgi lähemal kirjeld
sama teemat "Uõites" *** Tema su-
lest pärineb ka enamused artiklud liivi sõja
simeuamale tegelaste kohta Eesti Biograa-
filises deussioonis.

Kruusi magistri dissertatsiooni ula-
tus on 152 lehekülge, mis on jaotatud
aunee peatükiks. Kruusi käsitleus näi-
me, et erilist rõhku on pandud Uue-liivi-
sõja põhiprinte ja diplomaatiliste ul-
võitlustele. Eesti ühiskond, alust ja ka
õieti on käsitleus sõja põhiprinte ning
näidatud, et Uusmaale oli elulised va-
pa ühendust läänmuga ja subtelmilt
selle uandu, mida aga ka uauindelt
tauistasis liivimaa vaimus. Samuti õieti
on käsitletud sõjala ulu at diplomaatilist
võitlust, mitme suguseis lepinguid

Орехов и Орехов СССР, Москва, 1955, стр. 369

Еesti Entsiklopedias -u, Tartu, 1933, lk. 635

* Eesti Entsiklopedias -u, Tartu, 1935, lk. 408

Uusmaaga ja teiste naaberituga. Siiga-
namat põhipõhnamist rõudvatele viiui-
simustele on pühendatud raamatu lisa-
loodud esikünnid.

Kuid ka krusi uus-düvi sõja
käsitlus erineb suuresti. Nimelt
Baltimaa rahvaste suhtumist uue-
lastuse on räägitud nagu nõoda min-
nes, muuskas. On räägitud, balti-saasa
võltsitud ning liialdatud alliamatise-
lde järel, venelaste barbaarstest ja
riivlentest. Vähe on tähelepanu
osutatud talurahva suure abistavas
tegevuses uue sõjaväe ühustele.

Nuud väärad soovustad oma-
da krusi peamiselt balti-saasa
sibilisult võltsitud historiograafiat
ja vähemal määral oma kodanlikest
idealitloomist piiratud, sest kodan-
likest perioodist oli üldiselt see, et vii-
ruate soovustade puhul allikates
leiti õiget balti-saasa autoritelt
pärinud allikaid.

Kodanlike ajaviisade on düvi
sõja probleeme suhteliselt vähem käsit-

letud kui mõningas tuis sündmusi
feodalismi ajastu perioodis. Erinev üll
iustunud näitumise, ja mitte just eriti
sümpaatne artikkel. Olulisemaks, mida
võiks mainida on H. Kruusi „Lüvi or-
dunigi kukumise põhjustid.“ *

Selles Kruusi teos on äärmiselt väi-
tus, siiski ja näitumise tegurid ning
põhjendused Lüvi konföderatsiooni kok-
kuvarisemiseks. Ka talurahva meeleolu
kajastab äärmiselt selles väitluses. Ta
näitab, kuidas talupojad vabataht-
likult ja vastupanuta alustasid uu-
lartele, muutusid riiki teatid, ja olid
tupiktideks ja.

Maakondlike kogetiste aje-
leoliste ülevaadetes on Lüvi riigi
sündmusi kirjeldatud samas uoos-
loisus vaimus kui ülevaade ülevaade ja
Kruusi monograafias. Osalt, näi-
tus kogetistes „Pärnumaa“ ja „Val-
gamaa“, on iustunud moment, olu-
mond ja seime loomala, alustid uul-
gi detailsemalt ja rohkemal osalt

Kruusi, H., „Ajalooline Ajaelu“, Tartu, 1924, lk 3

erte tõrjitud kui rassa-mandinaaride
agressiooni kirjeldamiseks. Sellist hulgi
laialtlevitatud käsitlus viisi nõi-
maldab kohalike alliumatryalide
kohes XVI sajandil.

Siiski võeti kogu ulatuselt
pautilist materjali annavad Vana-
Lüübia ja Aasagud kroonikad. Kuid
kui kroonikad ilmestavad balti-
rassa kolmanda ilmselgema kaitse-
mine ja õigustamine, sest kardeti, et
Baltimaade taastühimuse koonal lu-
nemaaga kaasavad kohalike rassa
vähemuse privilegid. Seetõttu on kogu
tolluaine balti-rassa historiograafia
manditud terava Van-Vaenulise ten-
dentsiga. Balti-rassa kroonikad
püüavad enamasti ignoreerida koha-
like põlisrahvaste ajalugu, näevad
Lüübia ajaloo ainult rassa pro-
daalide ja vallutajate ajalugu.*

XVI - XVII sajandi balti-rassa
kroonikalist on rinde sisaldava

paatiline materjali peolust lähtesama
J. Renner, B. Russow, Fr. Nyenstädti
ja V. Hiärrni kronikas. *

Nendes, eriti Russow'i kronikas,
ei gus teta ausi Reetri koloniadivõimude
tegevust ning Reetri: riigi Venemaa-
luse poliitikat. Balti-saama historiograafias
mõisteti kunne ja piiride
laimavalt näidata Venemaa sõjavägede ja
igamugust tegevust Liivi sõjas.

Liivi sõda oli suurem uatse-
muse Venemaal, mis aga ei muut-
nud lahkuda Baltimere väljapää-
sude ajaloolist tähtsust, sest Venemaa
tuli samal ajal võidelda
pääsude vastaselt. **

Kuid Venemaa võitlusel Liivi-
maa eest ja väljapääsu eest Baltime-
re XV sajandil oli suur progressiiv-
ne tähtsus eesti rahvale. Venemaa va-
baras uski, läti ja liivi rahva nende
peelmimad vaenlastest ning unnapetust
- Liivi ordust ja rõõmsust piis-

Зубец, Я. Оперии по исторической карте, Р. 1949
Оперии истории СССР, Москва, 1955, стр 389 (стр. 42)

kappidest. Liivi sõda oli olulisem ette-
 pite uue ja uue rahva ühisvõitluses
 võõramaisete rüüvalletajate ja orjas-
 tapate vastu. Peaaegu kogu Eesti-maa-
 nu satus uue riigi koosseisu, ida-
 osa inxgitevuse määrasajandis. Need
 aastad aitasid kindlustada Eesti ja
 uue rahva apaleolise sõprust. Keeli-
 mata piiride ühine sõja raskesti
 tingimustest, tihenedes uue ja uue rahva
 majanduslaenu ja kultuurilise side-
 me. Liivi sõja apaleolise lähtus
 sisalab ka selle, et ^{te} üldiselt, ühine-
 tumisest keelimate ^{ja uue riigi teataval määral} valmis, ette
 Eesti ühinevint uue riigiga XVIII sajand-
 de algul.

4. Põhjasõda. (1700-1721)

XVIII sajand algul toimunud Eesti rahva ajaloos pöördelise läänemuga sündmus. Uue rahva sajandi pikemaast võitlust väljapääsuks end Balti merele kroonid Põhjasõjas (1700-1721) täieliku võit.*

Näide tagasi ajaloost, et Uue riigi pidada õiglast, progressiivset sõda agressiivse Rootsi poolt Uue uulpiist äravõetud maa vabastamiseks ja eluliselt vajaliku väljapääsu saavutamiseks Balti merele.

Kodanliku ajaloosündmus Põhjasõda nimetus ja ajalise ulatuse

nti NSU ajalugu I, Tallinn 1955, lk. 394

ühtivad mausistlikum ajaleo vartava
näsitlus omaga. Samuti ka kodan-
likum ajaleo näsitlus selle rõõga nah-
te erinavat poolde ja vähemate
ala perioodidele ja suuremire enam-
vähem ühtel mausistlikum näsitlu-
suga. Kodanlikum ajaleo näsitlus
on aga antud palju enam ruumi
iuhimete lahinguoperatsioonide ja
üldise olusena kirjeldusele kui te-
da on tehtud mausistlikum ajaleo-
näsitlus.

Kodanlik - nationalillium us-
ti ajaleoand võtvid oma ja aren-
dame idari balti - rassa ajaleo-võlti-
jate kuu - vaevuliuma võtvt rööne.
Eriti teravalt võib anda tendentsi
mängata N. Reimani, kuid muidugi
ka liirte kodanlikum ajaleo laste juu-
res. Aga suoli alles suure rassa
hauatus - alustab Reimani põhjato-
ja ja kum sa ja and ajaleo näsitlu-
mist oma "serti ajaleos". *

Reimani "näe" talupöega de

rasu olusorra põhjusi koormuste
suurenemise ja mõniste rõhumise,
vaid talupoegade rasu olusorra
põhjusi püüab ta liida Eesti ala
lütumise Neumalaga.*

Rimani ajalooarvitus Põh-
jasaotale on endiselt oma looja-
uue juttu stiil. Eesti eeldas
väärtus ja palgi muumid antud
seatsi poolt tegevate isikute
toimingu kirjeldamiseks. Kõige enam
eriti on tõstetud muinas Karl XV-dat,
Lüvimaa kindralvõllurid Dahl-
bergi ja teisi tähtsamaid väike-
riidajaid kirjeldamiseks saasilas-
te poolt on antud sama palgi mu-
mi kui 75-aastase Dahlbergi ik-
loomustamiseks ja ta tegevuse erile-
toimimise Riia linna kindlustamiseks
ning kaitsmise. Rimani kirjeldus-
tust võib järelle, et Dahlberg
oli seatsi poolt täiesti asendamatu
isik Põhjaosa algajate.* *

Eesti NSU ajalugu I, Tallinn, 1955, lk. 396

* Rimani, V. Eesti ajalugu, Tartu, 1920, lk. 98

Muide liiste sündmuste kirjeldamisel Riiman piirkub nõrdlemisi õige lühikese konstatiiviga ülevaatega. Seejuures tuleb rõhutada tegevust ta püüab näidata laimavalt, nende sõjateki võigvalt maa õudse laastamiseks. Sama 1700-aasta Nava lahingut seostatakse veelaste sõjateki on Riiman kirjeldamuse suhte liialdustega. Maa olvad Narvast kaugemal: muredud lausa mõruse - „mõlad maatare põletatud, vilisõtkendud või ära võetud.“ *

Nava lahingus on Karl XII sujutatud hulljulge roomuina, mille olvad olud võgu rahva poolhõbed. Kaugemal Nava tekkimisel olvad teda vahel pool teed saanud talupojad, kes olid mitradest väike tulnud, mille nad olid põgenenud veelaste kätte. **

Nava lahingut 18. novembril 1700. a. on Riiman tundusalt lihts-

Riiman, V, Eesti ajalugu, Tartu, 1820, lk 99
samas, lk 101

land: - uakturnike riinamu järel
olevat rootsland saavutand täi-
liku võidu veelaste üle. *

Edaspidiuid võitlusi - E. raskuse
ja kummuli lahingut 1701, ja 1702a.
sammuti Nava ja Tartu langemist on
1704. a. suvel on käsitletud väga kau-
musevõitlust. Kuid sellisei kokkupu-
tute käsitletus on suhteliselt pal-
ju suurem antud absoluutsele mo-
mentidele ja sündmustele, nagu näi-
tus Rootsi sõjameeste südiuse rohu-
tamisele mitmetel juhtudel, uskalt
Karl XII-le liialdatud tähelepanu osu-
tamisele. **

Uelgi absoluutse võitluse põhiseose
käsitletus lei N. Reimanil on H. Kopal
uogutuse - " Eesti. Maas. Rahvas. Kul-
tuur ". Siin on juurdutud peami-
selt sündmuste daatumite uonta-
teerimisega. Kuid sellisei lühikeses
käsitletus peegelduv selgusti uae-
milise suhtumise veelastele. Eba-

Reiman, N. Eesti ajalugu, Tartu 1922, lk 102

Samas, lk 102

proportioonadelt rohkelt on arsti
 ruumi vundale soodimisi ühise
 damise, mida on püütud näidata
 barbaaruna. Suure liialdusega
 jeldatava Eesti vundustatud
 punktide vabutamiseks ulmud
 laste sõjalise operatsiooni
 nõrgestamiseks. Need unjutatud
 suure rõõmuga, mis mitte
 ainult sõdureid, vaid inegi rahva
 meeliume olvat tapetud massi
 likult ühe viidud vangidena uude
 Venemaale. *

Kodanliku ajalehe käsitleva
 põhjaroja ühise operatsioonidest
 entti esile tõttud Narva lahingut
 1700. aastal. Püüma ja detailsemalt
 tutvustada sellest aastast H. J. de
 Loni dissertatsioon „Narva piiramine
 ja lahing 1700.a.“ **

Narva lahingu suurimised
 sepp kasutanud mitmetegused
 putisi, trüvituid ja trüuimata

* Eesti. Mac. Rahvas. Kultuur, Tartu, 1925, lk. 10
 ** Sepp, H., Narva piiramine ja lahing 1700.a., Tallinn, 1913

allikate. Väikseimate allikate on
 peamiselt kasutatud materjale kodan-
 lise eesti Nabariigi, nendist Riik-
 linnist Ajaleo Kesuarhiivist Tartus.
 Kasutatud on ka Rootsi säilmed
 allikate, määrumise sõjaväelastelt,
 muuseumi ju. Nii päritoluga all-
 ikate on kasutatud Putsi, päva-
 raamatut, siis Jäproni, Proupersti,
 Hallarti ülestähendus, Hstryalovi,
 unsimusi, Petrovi määrumise jt
 materjale.*

Üldse koosneb H. Sipa dispo-
 satsioon 13-st peatükist, kusjuures
 nende peatükide suhtelise "riiklase"
 pole sugugi nõrduv. Eriti on
 rõhutatud ja üksikasjalikult kaasa-
 tatud unimuse Rootsi vägede te-
 gevust, nende suurus, liikumise mars-
 ruti ja moonatamine unimusi.
 Moonatamine on seotud suure ras-
 kusega, selle pärast ongi see un-
 imust analüüsitud eriti põhjalikult.
 Üksikasjalikult ning üllaltki

õigusti on käsitletud Rootsi vabariigi
lühike kirjeldamine ja sellel põhinev
valmistus: sõjaväe, samuti veevä-
gede kummit ja uususe. Alakir-
jutatud on aga veeväe sõjaväe moraal-
set jõudu, mis juba oma koossei-
sust oluolude heterogeensus, sta-
biliteet oma sõjalise usul ja harju-
miste poolest. Veeväe sõjaväelased ol-
vat ainult juba noorukid. See
sõjavägi ei ole veel kujutanud end
mingit disziplinaarset organisati-
ooni. Val oluolude ja nende sihtide
kõrvalkõlbe ning orgaanilise si-
de ohukõlbe ja sõdurkõlbe
vahel. *

Veelast sõjaväe suhtes vi-
suaalselt ja muusiliselt Ad-Beck-
võlli sepp omaa Reimani kont-
septiooni, mida ta aga esitas
palju ulatuslikumalt ning värv-
rikumalt, saades selle materjali
mitme kaudu Rootsi päritoluga

Sepp. H., Nava püramid ja lahv, Vastu, 1920
ku. 19

allikatid, mis tõi millegi ja risti-
livalt liialdusse.

Uuelant tegevust 1700. a. sügi-
sel kuul: novembri algusest, Narva
ja Inangorodi piiramine on käsitle-
tud üsna objektiivselt ja müllaltai-
tusrikoosjaliselt. Edasi aga Narva
lahingut 19. novembril ja ümbrägi-
de taandumist Narva alt ei ole sepp
kujutanud õigesti, kuigi ta selle üm-
rümme lahendamises on püüdnud
jälgida ning arvestada mõlema-
poolse allikad - nii rootsi kui ka
vene päritoluga. Nendes allikates
on uuelant taandumist Narva alt
käsitletud erinevalt. Sepp pidas õigemas
rootsi allikad ja nii jäi ta peatuma
võel Montreuxis. Nimit, sepp
nägib nägida parema ja vaka ma-
tiine veldi kapitulatsioonist. Peale-
gi duvat parem tiib juba viis aliste-
rud, mis mil kasunud tiivat, üt-
tus äge võitlus. Sellepärast parimal
tiivat, ^{viis kuni viis võitlus} mis lõpetas võitluse saam,
lubati lahendada Narva alt uus

relvadega su ulatuses mu: palju mu-
ti's iga soldat mid endaga kaardas
sua. Narmal tiival võideldud see
sõdurid olud pidanud aga lahuma
relvadeta. Sepp on püüdnud näidata
Vene vägesid võimalikult alanda-
tud olusonas, kirjeldades kuidas
see sõdurid pidid lahuma marssi-
des reas rootsi sõjameeste silmad
alt mööda, kus need järel minbu-
su vahet pidasid.*

Sellisel ajal nagu sepp kirjeli-
dab venelaste alistumist Narva all,
siis teada ikkagi kirjeline dokument.
Tiltsa püüdnud kirjeline doku-
mendis tere vägede kapitulatsiooni-
se kohta. Sellist suurt kapitulatsiooni-
lepingut ei ole sõlmitud aga
mustronaliult. Tegelikult Venes väed
tõrjuti tagasi võis rootslaste rin-
nast, kuni nende viisi mehitelt võit-
lised Preobraženskii ja Semjonovski
pole, ning taandusid alles lahingu-
le järgneval ajal, s. o. 18-dal varte

Sepp, H. Narva piiramine ja lahing 1700?, Tallinn, 1920,
lk. 200

20. dat novembrist 1700, täin komas
kuulipoole Narva põge.*

"Äge võitlus uäin ri: paromal muus
varamul tü val; heidus end suur tü vi-
vää - pargi varju visuuta, olid unelast
võigutamata ja löid tagasi võitu vää-
larte jõe pingutused." **

Püüma ja ulaturhüüma uodan-
liku uäsitluse mitte ainult algul, vaid
koogu Põhjarõõja uolta 1700-1721 auaab
müle "õnti rahva ajalugu" oma uol-
manda uõite alg-ku üld; ärgel komas
st-das vihus, mis truustit ilmus 1935.
a., uuit oli uirjutatud juba uauu.
Et uelle uäljaande uimase uõite ühe
lõpp ühe siu uõime, ja autorite täpse
äranäitamisega, üi üldse ilmunute,
mis üi uaa päris uindlart. üilda, us
on uelle uõite üusimata peati uuide ja
uanda alajestuti autoris. Kuid siu
ja ilmunud üksik ühtlase uaaue and-
miste järgi uõib oletada, et uõige täi-
näsilisumalt on koogu 11. dat vihus

õnti NSU ajalugu, Tallinn 1955, lu 403

Tõlpubheuvui, D.S. Põhjarõõda (1700-1721), Tartu 1949,
lu 52

tähtava xv peatüvi "Põhja sõda. Uue
võim Eesti" kirjutanud H. Jupp ja osa-
lineid võib olla ka J. Lill ja J. Vasar.

Nagu eestlaste muistse vabadusvõit-
luse ja diivi - Uue sõja käsitlemisel,
nii ka Põhja sõja vaatamisel pole
"Eesti rahva ajaloos" puudunud, si-
ti pikemat sündmust alapsüüdiidide
jaotamine rahvaliku algusega eel teo-
dud. Siiski võib peatüvi alapaotus-
tust järelleada, et Põhja sõja jagamine
uude, suurelt peale võrdse ore
ning viimaste käsitus aastate järgi
olulist u uue uue sõja ajalised
jaotust, mis esineb marksiistlikus
ajaloos kirjanduses. Kuid käsitluse
laad, stii, siiti sündmuste ja tegu-
laste ühtilise analüüs ning hinnang
on põhimõtteliselt teismuused. "Eesti
rahva ajaloos" esitatakse üsna kind-
misi ja need pirdetate, samuti te-
glasti võnatult rohumal a uue
ning need kirjeldatav tunduvalt
pikemalt kui sama sõja marksiist-
liku käsitluse. diiga vaba jutu-

tar stiil aga uipub aga täiesti
varjutama toon igasugust laadus-
likku ilmet.

Nagu ka üldse omanäo kodanliku
ajaloo käsitlemisel, nii ka Põhja-
põhja näeme, et muut võim on pahn-
dud isivõim osatähtsusele ja tervalt
ilmub uue-aegliku loo ja süm-
paatia rootslaste suhtes. Separatsioon
käsitlemisel eriti palgi muu antud
Rootsi: riigi võimude seliste rõhutami-
se ja Rootsi: sõjaväe tubliduse air-
jeldamisel, samuti Karl XII ja ta vä-
jaltide tegevusele. Karl XII uus vä-
jalt on liialt idealiseeritud. Üldi-
me, peomus on veel ka see, et sõja-
operatsioonide ettevalmistustele ja
illemate osavõtule sellest, on antud
palgi enam muu uue kartava uon-
uutru operatsioonide läbiviimise air-
jeldusele. Näituse Riia piiramise ette-
valmistust Põhja-
põhja puhkemisel, Au-
gust II ja Dahlbergi tegevust on air-
jeldatud palgi pikemalt uue järg-
neud piiramiskäigu.

Sama nimega käsitus laad tomas
 ka silma Nawa jt lahinguoperatsioonide
 kirjeldamisel. Nawa lahingus on
 Rootsi sõjavägi Karl XII-ga võitluses
 näidatud mehikuna ja vaprana. Nii
 sõjavägi seerant on aga kujutatud
 ürgsti paanikuks sattuvana. Sellise
 käsitluse on peetud vale kontseptsi-
 on: juurde, nagu oleks Nii värske
 ja parem tiib braldri kapiteelimees.

Kui Rootsi vägede tegevus on ide-
 aliseksitud, siis Nii vägede toimimist
 on püütud kujutada võimaliselt
 laimavalt maa rüüstamisena. Nii
 vägede tegevust pärast brastu ja
 hummuli lahingut on näidatud liid-
 datult hirmoata rüüstetudena, mis
 hävitasid külad ja mille käigus tapeti
 rahuliku elaniku.*

Tegevust nende sõjaliste
 operatsioonide esmärgite, mis
 1703. aastal läbi viidi, jäme-
 ja Viljandimaa sooritatud

sojantun rühmas oli hävitada roots-
laste sõjalist jõudu ja nende mee-
naladuseid. Selliste ürituste puhul
ründis Peter I usalduselt, et täi-
ditaus kindlaid sõjalisi ülesandeid,
mitte aga ei põletataks külasid ega
tekitataks kahju nende elanikele. *

Vartu ja Narva pärast 1704. a.
peetud võitluse kirjeldatakse nõrd-
lemisi kustusajalult ja ka kultu-
rilt eiqenti. Kui Vartu ja Narva
vabastamist Rootsi kolonial võit-
muse nimetatatakse - "Vartu ja Nar-
va langemine väeüle kätte. **

Aastatel 1704-1707 on rohk-
kesti antud ruumi Põhja- ja ope-
ratsioonidele tihtil maade- ja
~~gi~~ ~~le~~ ~~ta~~ ~~st~~ väljapoole Eesti- ja Li-
vimaad. Siingi leitakse suure
õnneluse korda, et

Eesti NSU ajalugu I, Tallinn, 1955, lk 405
Eesti rahva ajalugu III, Tartu, 1935, lk 1236

Karl XII u õnnestunud murainat
"vabastada", ja laski rebida Ven-
maa küljest.*

1707-1710. aasta sõjajärgse puu-
tause "õrvi rahva ajaloo" näidata
maa uoigi süstemaatiliseks laanta-
misena, maalaste poolt. Sellest maa
uaitu- ja vastupanuvõime olvad tun-
duvat vähenud; polevad enam
sunditud elada ^{kindlustatud} maa uaitu liine,
mis tõttu u saadud peada väli-
lahinguid.**

Naiuidis on mööda mindud maa
liitrahva olusorast, mis uute maa-
sude ja uoormiste tõttu sõjatingi-
mistes oli muutunud näpauanna-
tamatuks. Sestõttu Ven uägede
läheduse tõttu saqeli talupojad hui-
gana paguris uue alale, ja uandu-
sid ^{uue tsaariga} ~~uue~~ uundust. Uue uäed sub-
tusis talupojadest uui oma liitlas-
tusse, see omauorda innustas talu-
rahvast aktiivsele võitlusele mõis-
nise ja Peetri võimude vastu.

Õrvi rahva ajalugu, Tartu 1932, lk 124
Tamm, lk 124b

Ka linna lihtsakuva rasunt olu-
 korrest pole sona²ntui räägitud
 "Eesti rahva ajaloo", mis aga oma-
 worda ~~reolud~~^{viimend} Tallinna kapituulu-
 sumist 1710. aastal. Linna elaniku-
 nalt näuti järgist suuremaid maa-
 sõjaväe ülalpidamist. Maa näuti
 avaliku suuniga rahvalt. Rootsi või-
 mude väitel linna väike lühike hä-
 vitati võis, mis asus nähtaspool kind-
 luseste vööndit - ungmüür, ja valk.
 An umbes viis väikel aruti urlinna ma-
 jade põletamiseks, millega hävitati
 väite inimete kümneid varakum.
 Tallinna lihtsakuva hulgas reolud
 Rootsi võimude ja ootaris pruisilm
 New nägusid.*

29. septembril 1710. a. kirjutati
 alla Tallinna linna, Rootsi garnisoni ja
 Eestimaa aadli kapitulatsioonid-
 dele. Sellega loovitud Rootsi volo-
 ni alavõimuse peumehitsemise Eesti ter-
 ritooriumil. "Eesti rahva ajaloo"
 loetakse seda aga ^{suure}õnnetuseks Eesti
 rahva edaspidise raskusele suhtes

Eesti NSU ajalugu, Tallinn, 1955, lk 420

Edasi rändmisi ja võitlevi väljas-
pool Eesti maa: muinapäevade rahva:
1721. aastal on värsitud ^{lühend} mis süste-
emalt ulatuslikult. *

Põhjarõja tulemusi ja Eesti ala
ühendamist Neumaaga hinnatakse. Eesti
rahva ajaloo" mis suure õnnitusega Eesti
rahval ja ta edaspidise saatusle. Ka-
si põhjarõja värgest olvad saanud aine-
üsi Ven tsaar. Ka Poolal olvad se-
toomad suurt ohtu, sest Neumaal olvad
sugand ta Nõuajadene, mille lõpp-
tulemuseks viimati kaugema tulevikus
uufineand Poola jagamine. Lühidelt sõlmi-
mise Neumaaga olvad seega asuult
õnnitus. **

Põhjarõda ulgitavad illustre-
tsioonid on väga rikkalikud. Peaasga
igal lehelüljel on mingi pilt, millede-
an uogu värsitus ulatus on 85.
Eesti rahvaarvuliselt on toodud mit-
mesuguseid maastikuvaatid loodusist
ja maakohti chitustega, mis on koos
Põhjarõja rändmusestega. Dokum-

Eesti rahva ajalugu, Tartu, 1935, lk. 1271
samas, lk. 1280

arealistult on teadud Rootsi väejuh-
tide postuumid. Karl XII-st on mitu pit-
ti ja on ära teadud isegi ta ^{lemmik} hobuse
pilt. Peter I-st on ainult üks postum
ja veel üks illustratsioonidena, mingi
sündmusega.

Mitmesugused probleemid Põhja-
soja perioodist on käsitletud mitmes
uudariivud perioodil ilmuvais aja-
kirjades, eriti "Ajaloosus Ajaloo-
jas", "Eesti Kirjandus", "So-
dus" jt.

Kõige enam ja mitmete ajaloo-
laste poolt on käsitletud Põhja-
soja sündmused "Ajaloosus Ajaloo-
jas" on avaldatud isegi kaasa-
mõeldi Põhja-soja perioodist - "Do-
kument Tartu linna ajalooist kuu
valituse algajal. * Dokumentide
on teadud andmeid selle kohta, mit-
lised vanad traditsioonid ja us-
õigused säilitati Tartus kuu ilu-
võime uhtestamisega.

Tuus dokumentis "Põhja-soja

P. Tarkoy, "Ajaloosus Ajaloo-
jas", 1924, lk 24

ajaloost "näsitlitsuse" ümme vägede
 tegurid Põhjarõpe algul, ^{nimelt nende} ~~te~~
~~ga~~ liikumist Narva alla. * Sellist
 dokumentide selgub ka ümme viilits
^{ning algul} Põhjarõpe ajal siidridamist. ^{ja linnu tegemine} Selles
 et kaada teada sündmustest Narva
 all, tuli taitust raata uurimise
 uskale, mis pidi tutvuma olusnaga.

"Ajaloosia ajakirja" on aval-
 danud omi artiklides Põhjarõpe
 ushta A. Adurberg, Sepp, Köpp jt aja-
 loolane. A. Adurbergil on avaldatud
 "Uue vägede jüturite brastore
 lahinguist 30. detsembril 1701. a." **

H. Sepalt on avaldatud artii-
 mel "Hermann Pootleri kirjad
 ümme luurite brastore Narva piira-
 mise ja lahingu uurimise." ***

Selles uafastub võrdlemisi lühidalt
 Narva lahing, mis esuält süüsi
 uaubanduslike tegurite ümme-Rootsi
 piiril.

J. Köpp'a artikkel "Mõningaid
 üscaandmeid olusnast lõuua-

H. Sepp, "Ajaloosia ajakiri", 1925, lk 60

R. Adurberg, "Ajaloosia ajakiri", 1922, lk 67

H. Sepp, "Ajaloosia ajakiri", 1922, lk 81

Eestis suure Põhjarõja algastail"
annab meile lühikese ülevaate ma-
miselt uiriuõpetajate tegevusest
Lõuna-Eestis Põhjarõja algastail,
millega paralleelselt püüdnud ka
sõjaväeandmusi.* Sina teravalt tor-
uab silma nende värvilise loom ja
jumbeldu, roolri vägede ajutiste
võitude puhul. Nende vägede rühmi
Vartumaale, Uusmaale, Harjumaale
uigeldades, on need näidatud bar-
baritena, millest us rahvas alati
ja uõiupal olvad põgenenud metta-
dure ja toodure varjule. Sina köpp
on samastanud partoriite naatid
uogu rahva naaditiga. Kõige rafe-
damis mitradure ja linnadure var-
jule mittaie uiriuõpetajad, mõisri-
ued ja nende uärilane ju. Talupo-
jad oma suure enamikes rühtuie
aga sõbraliuult nene vägede sea-
bumise ja jäie uiladure ping talu-
dure paigale. Talupoegade Uue-
sõbraliuult melisidust Põhjarõja

Kopp, "Ajalooline ajaviri", 1927, lk 205

ajal räägivad arvunud nõtku-
protsessid, mis talupoegi süüdistati
venelaste poolt keidmises.

"Ajalooline Ajavärs" on
avaldatud ka O. Siiv'i artikul
"Linnade Raamir ajaloolise Raatri
aja lõpul."* Siin Põhja-Euroopa sünd-
misi on liin püüdnud anda aimult
mööda minna, misjuures ta jääb
uudantliku perioodi tulla tunnus-
tatuks kontseptsiivide juurde.

"Ajavärs" Eesti Kirjandus
Põhja-Euroopa sündmiste käsitlemiseks on
midagi juurde võetud. Siin mainida
võib Math. v. Porten'i poolt avalda-
tud dokumenti "Suure Põhja-Euroopa
aegsed noorivõhustused Eesti alal."**
Selles dokumendis nähtub talupo-
gade suured võhustused ja sünd-
võhude koormised Raatri vägede
mõnastamiseks.

Ajavärs "Sõda" on toodud
artikul Nava lahingu kohta
"Nava lahing 20. nov. 1700.a."***

O. Siiv, "Ajalooline Ajavärs", 1927, lk 144

Math. v. Porten, "Eesti Kirjandus", 1926, lk. 239

J. Luts, "Sõda", 1922, nr. 10, 11, 12, 13

Selles artikulis G. Luts on esitanud uue
aegse momentide, jaadmis, mis püüdnud
mõnemat sõdivat poolt vähesente muusik,
vägede liikumist ja paigutust, samuti lahingu-
organisatsioon. ^{Ta} Hindab nii Peteri I kui ka Karl
XII sõjalist osust ja initsiatiivi. Kuna sim-
paatia on aga selgelt väljendatud Rootsi
riigivõimu suhtes. Siial on idealiseeritud
Karl XII ja tolleajast Rootsi sõjaväe organi-
satsiooni ja võimaldust ning juhtkonda. Sa-
mal ajal on aga alahinnatud uue vägede
üldist organisatsiooni ja väljast

Maailmlikus kogutöös ja lüh. Biograafi-
ka lühikese artikulis antud põhjenduste hind-
muste ja tegelaste kujutamise printsiipidele
esine muus samaaegses kodanlikes ajaloos-
kirjanduses esitatud väsitlusent. Nagu van-
maltui, ulistatuse laianalustamiseks rind-
muste leuachite detailide ja kohaliku te-
gelaste esitelmist.

Kodanlikud juurdil lüh. ajaloo
väärad ja uue-vaanulikus väärad tule-
vuse kodanliku-natsionalistliku lüh. ajaloo-
larte maailmavaate püüdnud, mis tõtta
nad isemutand ego ka tahand teha usiti-
uat balti-saasa ajaloo võltsijate valdele
uudkriitiseonidele. Balti-saasa aadli aja-
leolane lätluse aja XVIII sajandi

sündmuse käsitletud sama pro-
daal mõisnike elanikest ja neid.
Nad püüavad uurida uue ama-
sivaremate poolt sooritatud päris-
õiguste ümberkujutamise valitsemise
olgaide. Balti-rahva historio-
graafia käsitletud ja uue varem-
lõu iseloomi ilmumise selgusega
rende ajaloolaste - J. Schardt'i,
H. Bruininga'i ja teiste poolt juhitud
rühma ajaloolaste A. Fransche -
Rosenfeldi, F. Bickmanni, varem d.
Arkusovi jt tööst.*

Kodanlike - rahvapärlilise us-
ti ajaloolaste üldise, sarnasuse
oleku, et uue rahva võitlust väl-
japaatse uue Balti meele, mis oleju-
tiibrelt vartas^{ka} uue rahva armu-
se põhituvidele, püüdis nad fante
võitluses kujutada uue rahva sub-
tes vaenulise ja vahjulistuna. H.
Sepp, O. Siin, J. Köpp jt idealiseerivad
oma XVII sajandi ajaloo käsitletus-
ja uurimustes Karl XII avanti-
ristilise valitsemise poliitikat. Uue

võrde tegevust Põhja sõja ajal
on püütud näidata laimavalt maa-
laastamisena, väkitakse maha ta-
lurahva võitlus Rootsi kolonaaal-
võimuga vastu, räägitakse talu-
rahva "trüüdusest" rootsi rõhu-
jatele jne. Sesti ühendamine Ven-
maaga pärast Põhjarõde uuden-
lises ajalooteaduses loetakse suu-
res õnnetuses Eesti rahvale, ja ik-
gi kogu inimkonnale.*

Veelgi enam Sesti ühendamine
Venega Põhjarõdes on määrat-
tu suure progressiivse tähtsusega
Eesti rahva ajaloos ja täiesti uue-
nöbe, siinkuu maa ja rahva põhilis-
te huvide ja augsu suundadega.
Alates Põhjarõdest ühendati Eesti
rahva raskus jäädavalt ja loku-
tamatult suure uue rahva sea-
tusega. Kuigi jätkus Eesti talu-
rahva feodaal-pärisõiguslike us-
pluaturimise ja tsarism oli Eesti
raegu tiistigi Venemaa rahvaste õe-
lamaks vaenlaseks, oli Sesti ühen-

damine Nuumaaga siiski armuõiguse-
teus, mis kindlustas siin kestva
rahu, üht rahva pühimist ja au-
nemist, maa majandusliku ja kult-
tuurilise kasvu. Üht rahvas sa-
ndale uue rahvas suure liitlase,
ühtava sõbra ja kaitsja võitlus
oma sõprade ja rahvusliku va-
banemise eest. Ühise võitluse tsar-
ismi, ja fodaalide, kapitalistide
ja vöörakaste võimallütajate
vastu kasvas ja tugunes üht ja
ühtigi Nuumaaga töötajate sõprus.

Üht liitumise Nuumaaga
xviii sajanda algul varda objek-
tiivselt üht rahva arenemise huvi-
dele.*

Koostavõte ja järeldusi.

Kodanliku ajaloostaadus, rahvulgas
ka üti oma, vaatas esmajärjekorras
suuri poliitilisi sündmusi ja kõige
pealt sõda. Kõige muhtavamini, ja pi-
sumalt ja põhjalikumalt üti uodan-
liku - nationalitlikus ajaloos ar-
mastasid oma teodes jutuendada üti-
laste, muistest vabadusvõitlustest
1208-1227, pikendades selle 16-aasta-
se sõjale (1212-1215 oli vaherahu) "Euri-
ti rahva ajaloos" ümmarguult um-
ber 130; "Euri ajaloos" umbes 100
lehekülge, 25-aastase ja väga uu-
rusele läiki sõja perioodile (1558 -
1583) esimene üldnäsitlus, 100 üti
umbes 100 ja teises umbes 60 lehekülge

ja 21-aastane Põhjarõjale " Eesti-rah-
va ajalehes umbes 30 lehelülge (" Eesti-
ajalehes" nähaandmine katkus 1840. a.
just Põhjarõja ul).

Sellele XIV sajandi algul rousa-
mandinaavia agressiooni vastu pu-
tud võitlus sunn ulustamine hilis-
mate piikumal ja laiaulatusliku-
mate sõdade es ole tingitud mitte
ainult võimale võitluse väga sun-
nest ajaloosilist tähtsust, vaid nel
enam täiesti õigustamata püüdist
näidata utlarte muistset õiglast
vabadusvõitlust, mis lõppes utlarte
sõatusliku kaotusega. uti uodanluse
poolt Lään imperialistide atuntava
abiga 1518-1520. a. oma teo rahva or-
jastamiseks putud ulassirõja, uuo
uodanluse poolt " Eesti Vabadusrõ-
jana" reuleamitud võitluse näerika
ulicäijana. Samuti ole se uantud
uti uodanluse soovist kirjutada
muistset utlarte rõllematut poli-
tilist seisundit verises uodurõjes
uti teo rahvale peale sunnitud pool-

kolonialeerimise "inimene" võrd-
kujuna, mis eesti kodanluse kaas oli eel-
vahendina rahvatulude siimantami-
sus nationalitliku mingiga.

Ühine võigil kodanlikele väsit-
lustele eesti ajaloos võlmet suuremat
sõjast on nende vaatlamine ja uurita-
mine väga kitsalt keskseks es-
pektiiv, nende kunstlike lahtirubimine
ning involuimise Nõukogu poolt objek-
tiivselt vee ja eesti rahva ühine, kuvi-
des peatus võitlustest. Nii lõpetatakse
entlari võitluste jälgimine sausa-kuu-
dinaaria agressiooni vastu XIII sajän-
dil juba 1227 aastaga selle arvel,
et tõe rõuogude ajaloole võlmet
võia oma loomuliku püüsi - 1242 a
jäl lahingu. Selle otsustava lahingu
õige hinnangu andes juba Marx, öeldes:
"Alusandru Nõukogu artub väike
saura mütlite vastu, teeb nio Püüsi
järe jääl, nio luryssed... oio
lõpkuult tagasi parratud vee
püüsi." *

Архив Маркса и Энгельса, т. V, стр. 348.

Otsa kirjosteemini võib lüüa so-
daaegse ajaloo läsi diivijõja kirj-
tamise aluseks: kare-düvima post-
selt kirjukoht, mida nähtavasti
peetakse mingis ustipärasus vaat-
lusvõttes. Kõnealust uurandrajandi-
pikkust võitlust jätab nüüsi oma
õige nime alla pühima ainet sõja alg-
järe, reli-viis esimest aastat 1558 unni
1561 või 1562. aastani. Ülejäänud viis-
-uus sõda püüa jätunute võitlust
periood pihustub aga ümbristuse
rõdakuus naaberriivide vahel, diiv-
mae pärsit. **

Aimet Põhjarõda oli selliste
sõjate ajaliste montuuridega võitlus,
mida ka sõdaaegse ajaloo läsi
u rääkimise suhtes tõi siin ümpeetada.

Kõnealuse ajaloo läsi
rõdakuus käsitlemis viis esineb nõu ko-
gude ajaloo läsi samade prob-
lemide käsitlemis viisid unni ka

Õieti rahva ajalugu II u., lk 677 j.;
Õieti ajalugu III u., lk 18 j.

periodirühmit. Kodanliku ajalooteaduse võimude rõuhoogu ajalooteadusega, annab palgi enam ruumi üksikute sõjaväerühmituste ja lahinguoperatsioonide üksikasjalikule kirjeldamiseks. Tänu suurele rühmituse ja vortuutusele on kodanliku ajalooteaduse sageli kirjeldatud viimaste detailideni. Üldse väga suure rõhu on pandud lastide vitaminele ja hävitavale mõjutamisele, kaaljuuraga püüdnud peaaegu täielikult üldistada ja nõrgendada.

Pärast kodanliku olukorrale uhtestamist Eesti kaasa kodanliku eluviiside ajalooga endale nähti juhtivad positsioonid Eesti ajaloos. Juba enne kodanliku võimulikkust olid tendentsid, mis nähti Riimaniiga, nälgis arstide Balti-saasa ajaloo näsitluse vortu. See suure tõusis kodanliku võimuperioodis ametlikus ajalooteaduses määraval kohal.

Kodanluse ringkondades väideti, et
semine ühti ajaloo käsitlemisel ole-
vat erapoolne, tõeline ühti aja-
lugu tuleb alles koostada. See
õige väide aga ei minud kodan-
luse perioodi ajaloolasi lähemale
õigele ühti ajaloo käsitlele. Kes-
ti kodanluse alustas ajaloo võltsi-
mist oma huvidest lähtudes, oma
klassihuvide kaitsmisel. Mark-
sistliku-leninliku ajaloo teadus on
palestunud kodanliku ajaloolaste
tõelisele sihtile. „Kodanliku ajaloolas-
te ühige põhilikumaks ülesandeks
oli õigustada kodanlikku ühti
riiki, näidata seda kogu ulnava
ajaloolise areamise lõppesmärgina.“*
Kodanluse klassihuvidest diut-
ritud vakuuska tõestamisega asu-
ti (kodanluse) ühti ajaloo imbu-
tegemisele. Kodanluse meeliga neo-
ritas paute, et näidata ühti
ajaloo põhivõimana ühti rahva
ühi teinise pidavat väitlust

U. Maamägi, A. Vassar, Kümme aastat ajaloo-
teadust Nõukogude Eestis, Tallinn 1950, lk 13

„muistus vabadusvõitlus“
vastatud iseseisuse taastamise
sist, mille reeduspäraseks pro-
duktiks pidi olema uodanliku üs-
ti vabariik. Sellel vabariigil,
võltsitud ajalugu pidi olema idio-
loogiline, ulvau, tötavate mas-
sede vastupanu takti mahasu-
rumisel. Kritisendus, balti-saksa
ajaloostate ajaloo näsitlust, loot-
sio uodanlikud ajaloolased saa-
nutada laiade rahvamasside
poolkaidu. Tegelikult ürti uodan-
liku ajalooteadu vähe erinus ürti
ajaloo põhiüksimusts, balti-saksa
ajaloo näsitlusest samades üksi-
murtis. Muidugi uodanliku per-
ioodi ajaloo ruividurijad või
„me“ ajaloo koostajad, pidiid
avertama ka ajaloo alluakaga.
Kusd ajaloo alluakais püüti töl-
gundada nii, et tulemused oleu-
sid melupärase ja kasulikuud
uodanliku.*

~~Kohaliku~~ kirjeldused alluakao

* Eesti NIV ajalugu, Tallinn, 1955 lu

Esti uodanlin - nationalistiline
ajaloouuritus võttis põhiliselt üle
balti - ranna ajaloolaste kontsepti-
oonid, ei taolise ainult nende uuegi ten-
dentslike mairid väitid. Võtti oma
Kuu - vaenuliidid seisukohtad ja püü-
ti sarnas, väidada esti ja vene
rahva poliitilise sõbraliku suhteid,
mis avaldasid mõju majandusele,
ühiskondlikule uuele kultuurilise
areenile. Püüti näidata, et val-
dajad teid este areneva
ühiskondliku mona - feodalismi,
kultuuri ja riigisuse.*

Keopia liitid käsitleb esti
rahva ajaloolise areenile teid
nõuogude ajaloo teadus, mis läh-
leb marksismi - leninismi klassi-
kute poolt teadusliku aluse ra-
jatud õpetusest ^{ühisk. - majanduslikest} ja sotsialismist.
Marksismi - leninismi klassid
lähuvad uueimuse lahendamisel
tootliku jõudude taast ja ri-
le vastavalt ühiskondliku suhte

Esti NSV ajalugu I, Tallinn, 1955, lk 69

laadist muistutetud ühtlasi. Nad
jõudsid vundumusse, et teotliuud
põud ühtlasi juba ix sajandi lõ-
pul või järgmise sajandi algul sea-
vutario astme, mil hakkusid aru-
ma poodakultid. *

Sõdade rihtis aga, mis on uas-
olue diplomiteo põhisisuus, mau-
sivliu ajalooaadus võtab oma läh-
teuokaus ja hinnanguite aluus le-
nivliu õpetuse õiglastest ja baõiglas-
test sõdadest.

* Eesti NSN ajalugu I, Tallinn, 1955, lk. 86, 87

Kasutatud kirjandus.

A. Nõuosojude kirjandus.

I Marxismi-leninismi klassikud

1. Маркс, К. Хронологическое введение. I. Апрель Маркса и Энгельса, т. V, М. 1938
2. Маркс, К. Хронологическое введение. IV. Апрель Маркса и Энгельса, т. VIII, М. 1946
3. В. И. Ленин, Бюрократизм, С. у., Tallinn, 1952
4. В. И. Ленин, Бюрократизм, С. у., Tallinn, 1953

II Muu kirjandus.

1. Eesti NSU ajalugu I u, Tallinn, 1955
2. Eesti NSU ajaloo perioodiseerimine, Tallinn, 1954
3. Laigusa, K. Eesti ajaloosõnna mõtte areng kuni a. 1917, D. m. ajaloostad. kandidaaditöö. Maad. Lastemikus, Tartu 1952

4. Maamägi, U., Natter, A., Kümme aastat ajalooteadust Nõunogaadents, Tallinn, 1950
5. Stalın, J. V., Dialektiline ja ajalooline materialismist, Tallinn, 1953
6. Stalın, J. V., Leninismi mõtlemise, Tallinn, 1954
7. Velpehuvai, B. S., Põhjarõda (1700 - 1721) Tartu, 1949
8. Vahtra, S., Lõvima neorem mõtlemise (1315 - 1348) ajaloolisena. Dim. ajaloolise kandidaaditöö. Maad taastamine, Tartu, 1952
9. Nassar, A., Eesti maad muistne ühikustest, Tallinn, 1954
10. Королук, Лубомская война (1558-1583), Москва, 1954
11. Зубис, Я., Основны направления в историкографическом картографическом изучении Прибалтики, Москва, 1955
12. Зубис, Я., Очерки по историкографии Латвии, Рига, 1945
13. "Война", ТЭСЭ, т. 8, стр. 570, л. 1957
14. "Лубомская война", т. 25, стр. 102, л. 1954
15. "Сверная война", ТЭСЭ, стр. 304, л. 1955
16. Очерки истории СССР, IX - XII в., 1953
17. Очерки истории СССР, XIII - XVI в., 1954
18. Очерки истории СССР, XVII в., т. 1, 1955

B. Kodanlike kirjandus.

I Kirjandus.

1. Eesti rahva ajalugu I, Tartu, 1932-1935
2. Eesti ajalugu II, Tartu, 1935, 1937, 1940
3. Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur, Tartu, 1925
4. Eesti Biograafilise Lühikirjanduse, Tartu 1926-29
5. Eesti biograafilise lühikirjanduse täiendus-
uised, Tallinn, 1940
6. Eesti Entsüklopeedia I, Tartu, 1933
7. Eesti Entsüklopeedia II, Tartu, 1935
8. Eesti Entsüklopeedia täiendus-
uised, Tallinn, 1940
9. Eesti avaliku tegevuse ajalugu, Tartu, 1932
10. Kampman, M., Eesti Kirjanduse loo pe-
ajoonid, I-II, Tartu, 1912 ja 1913
11. Luiga, J., Eesti vabadusvõitlus 1343-
-1345, Tallinn, 1924
12. Moora, H., Eesti luteri kultuur muistisel
iseseisvuse ajal, Tartu, 1926
13. Paants, H., Eesti vanem ajalugu,
Tartu, 1920

14. Riiman - Sepp, Eesti ajalugu, Tartu, 1920
10.º Kuus, H., Uue-düüri sõda (1558-1561),
Tartu, 1924
16. Sepp, H., Nava piiramine ja lahing
a. 1700, Tallinn, 1920

II Perioodika artiklud.

1. Sepp, H., Tu riigi juure lähemas mi-
reivus, ja ühisvõrdluse arene-
mist kaugemas mihetuses, "Eesti
Kirjandus," 1920, lk 1-14
2. Luiga, J., Lembitu välispoliitika, "Eesti
Kirjandus," 1921, lk 225-238,
257-77, 295-17, 353-73.
3. Luiga, J., Lätis Hennium kroonika ürit'ua,
"Eesti Kirjandus," 1923, lk 18-37,
63-72, 101-157, 211-243, 485-530
4. Luiga, J., Lätis Hennium kroonika ürit'ua,
"Eesti Kirjandus," 1922, lk. 127-129,
145-160, 183-202, 217-228, 280-
309, 385-407
5. Lohu, J., Mänuised Luiga toos "Eesti
vabadusvõitlus 1343-1345" ^{kohta} "Eesti
Kirjandus," 1926, lk. 482-498, 539-550

6. Sild, O, Eritlaste vabaduse järel-
järgulise nõukavariisemise maa-
ajal, "Eesti Kirjandus", 1926, lu.
10-27, 78-94, 141-160
7. Math. v. Porten, Suure Pohjasaaga aeg-
ne usuline nõukatused Eesti-
maal, "Eesti Kirjandus", 1926
lu. 239-240
8. Moora, H, Eritlaste vabaduse võitlus
700. ja aasta eest, "Ajalehtide
Ajakiri", 1922, lu. 14-21
9. Sepp, H, Hermann Porteni kirjad uus
kuvitav linnade Nõuajärelise
ja lahingu uurimiseks, "Ajalehtide
Ajakiri", 1922, lu. 81-96
10. Cedarley, A. R., Uue vangide järele
Eritlaste lahingust 30. det. 1201. a.,
"Ajalehtide Ajakiri", 1922, lu. 67
11. Köpp, J. Villem Reiman ajalehtide
"Ajalehtide Ajakiri", 1924, lu. 10-17
12. Kruus, H, Linnade ordu ühise kuuuue
põhjust, "Ajalehtide Ajakiri", 1924
lu. 3-10
13. Frutley, P, Documenti Parte linnade ajaleht
Uue valituse algajalt, "Ajalehtide
Ajakiri", 1924, lu. 24

14. Sepp, H., Dokument Põhjarõjõ ajaloost,
"Ajalooline Ajaürit", 1925, lk. 60-62
15. Köpp, J., mõningaid linnandmiseludest
Lõuna-Eestis suuna Põhjarõjõ
algastast, "Ajalooline Ajaürit",
1927, lk. 205-205
16. Lii, O., linnandus Rahu ajaloost
Rootsi aja lõpul, "Ajalooline Aja-
ürit", 1927, lk. 144-153
17. Leets, G., Nawa lähing lo. nov. 1700. a.,
"Sõder", 1922, m. 10, 11, 12, ja 13

I kirjandus (jätk)

17. Maavõrdlused nooguhoos, Eesti I-VI
Tartu, Tartu, 1925
Nõrumaa, Tartu, 1926
Setumaa, Tartu, 1928
Pärnumaa, Tartu, 1930
Valgamaa, Tartu, 1932
Saarumaa, Tartu, 1934
Nõrumaa, Rahu, 1924

III Teatme-ja abitused

1. Eesti Nabariigi Tartu Ülikool,
Tartu, 1929
2. Eesti Nabariigi Tartu Ülikool
1919-1929, Tartu, 1929
3. Tartu Ülikool sõnad ja pildid 1919-
-1932, Tartu, 1932
4. Tartu Ülikooli Filosoofia teadus-
konna õppekavad ja usamine uueal-
dus, Tartu, 1922

Sisukord

uu.

Sisukord	2 - 9
1. Lühike ülevaade tuma kohast ajaloouinjanidest 1520-1584	10 - 30
2. Entlaste mõttel <u>XIII</u> . s. esimesel poolal rassa-maandinaavia agressiooni vastu.	31 - 66
3. Lühike sõda (1558-1583)	67 - 83
4. Põhjasõda (1700-1721)	84 - 109
Kokkuvõtte ja järeldusi	110 - 118
Kasutatud uinjanid	119 - 125